

Debreceni Egyetem
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar

Gazdasági- és Agrárinformatikai Tanszék
Dr. Herdon Miklós

AZ AGRÁRSZAKIGAZGATÁS INFORMÁCIÓS
RENDSZEREI

Hatvani Anna
Gazdasági agrármérnök jelölt

Konzulens:
Dr. Herdon Miklós

Debrecen
2005

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	3
1. Az informatikai struktúra vázlatos szerkezete az Európai Unióban, kapcsolata a Közös Agrárpolitikával.....	5
1.1. A Közös Agrárpolitika kialakulása és működési rendszere	5
1.1.1. A KAP alapjai.....	6
1.1.2. A KAP jelentős fordulópontjai az 1980 -1992 közötti időszakban.....	7
1.1.3. Az 1992. évi új agrárpolitika	8
1.1.4. AGENDA 2000	8
1.1.5. A 2003-as KAP reform.....	9
1.2. Az EU információs struktúrája.....	11
2. Az információs rendszerek harmonizációja.....	14
2.1. Az agrárstatisztika	14
2.1.1. A mezőgazdasági gazdaságok struktúrája, a gazdaságok tipológiája.....	16
2.1.2. Termelési statisztika	17
2.1.3. Monetáris statisztika.....	18
2.2. Tesztüzemi Rendszer.....	19
2.3. Piaci Információs Rendszer.....	21
2.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer.....	23
2.5. Mezőgazdasági Számlák Rendszere.....	25
3. Agrárinformációs rendszerek intézményi háttere Magyarországon.....	26
3.1. Pénzügyminisztérium	26
3.1.1. APEH.....	27
3.1.2. A VPOP és Integrációs Hivatala	28
3.2. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium.....	29
3.2.1. Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal	29
3.2.2. FVM Földügyi és Térinformatikai Főosztály.....	31
3.2.3. Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI)	31
3.2.4. Földhivatalok.....	32
3.3. Agrárgazdasági Kutató Intézet	33
3.4. Magyar Agrárkamara.....	34
3.5. Központi Statisztikai Hivatal.....	35
3.5.1. A KSH nemzetközi kapcsolatai.....	35
4. Szőlészeti – borászati szakigazgatás harmonizációja.....	36
4.1. A szőlő-bor ágazat helyzete.....	36
4.2. A szőlészeti-borászati szakigazgatás	37
4.2.1. Hatósági ellenőrzés.....	38
4.2.3. Jogkövetkezmények	38
4.3. Szőlészeti-borászati szabályozás	39
4.3.1. A szabályozás területei	39
4.3.2. Jogharmonizáció.....	40
4.3.3. A termelési potenciál szabályozása	41
4.3.4. Nyilvántartások és jelentések	41
4.3.5. Telepítési, újratelepítési jogok.....	43
4.3.6. Szerkezet-átalakítási és átállítási támogatás.....	44
4.4. VINGIS, a szőlő ültetvényregiszter térinformatikai háttere Magyarországon.....	50
Összefoglalás	54

Bevezetés

Az Európai Unió csatlakozásunk révén a magyar mezőgazdaság jövőjével kapcsolatosan számtalan kérdés merül fel. Sajátos agroökológiai adottságaink, a folyamatosan változó fogyasztói igények, mezőgazdasági területeink nem élelmiszer célú hasznosításának lehetőségeit figyelembe véve a fejlesztési lehetőségeink a versenyképesség javításában, a fenntartható fejlődés, valamint a minőségi követelmények előtérben helyezésében nevezhetők meg.

A fenntartható fejlődésnek az Európa Tanács is megkülönböztetett figyelmet szentel. A cél Európa legversenyképesebb régiójává emelése, az önellátás maximális biztosítása mellett. Nagy hangsúlyt fektet a szociális kérdésekre, a környezetvédelemre, az élelmiszer minőségre és biztonságra, az állatjóllétre. Kiemelt szerepet tulajdonít a vidéki táj megőrzésének, a vidék fejlesztésének. Ezek az elképzelések meghatározzák a teendőinket, és a lehetőségeinket egyaránt. A magyar mezőgazdasági üzemek számára a korszerű eszköz és géppark létrehozása és folyamatos fejlesztése nélkülözhetetlen, ahhoz, hogy sikerrel vehessék fel a versenyt az EU termelőivel.

Jelenleg a magyar mezőgazdaság a GDP-ből 5,5 százalékkal részesedik. Az árbevétel-arányos nyereség alacsony, általában 2 százalék körül mozog átlagosan, de van olyan év is, amikor a gazdálkodás nullszaldós vagy veszteséges. Azonban szükség van a hazai szükséglet megfelelő minőségben történő kielégítésére, a magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar alkalmas erre és ezen felül jelentős mennyiséget exportra is termel. Adottságaink lehetővé teszik, hogy egyes mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket különleges minőségben tudjunk előállítani, pl. a Hungarikumnak számító Kalocsai piros paprikát vagy a Tokaji, illetve Egri borainkat stb.

Természeti erőforrásaink nemzetközi összehasonlításban is kedvező feltételeket biztosítanak az agrártermelés számára, azonban lehetőségeink kihasználásához mindenképpen szükséges az EU közös agrárpolitikájának és támogatási rendszerének megismerése, amely az Unió költségvetésének legnagyobb tétele. Folyamatos racionalizálási lépései meghatározták Magyarország EU csatlakozásának mezőgazdasági feltételeit és megszorításait, a jövőbeni változások pedig hazánk agrárpolitikáját is alakítják.

A diplomamunka megírásának célja az EU konform agrárinformációs rendszerek és a háttérben álló intézményrendszer bemutatása volt, milyen irányban fejlődött, milyen kihívásoknak kellett megfelelnie, milyen feladatokat lát el, illetve milyen hiányosságai vannak. Szinte valamennyi ágazatra elmondható, hogy folyamatos küzdelmet folytat a fennmaradásért. Azt gondolom, hogy az EU által nyújtott segítséggel sikerülhet a felmerülő problémákat megoldani, illetve a termelés nehézségein enyhíteni. Ezt a szőlő–bor ágazat fejlődésén keresztül vezettem le.

Előtte azonban bemutattam az EU intézményrendszerét, jogi szabályozásának mechanizmusát, agrárinformációs rendszerét és a Közös Agrárpolitikával való kapcsolatát.

Összefoglaltam a szőlő-bor ágazat helyzetét és az EU konformmá váláshoz szükséges új szabályozásokat. Bemutattam az új 2004-es Bortörvény jelentősebb elemeit. Kitértem a szőlőültetvényekre igénybe vehető Uniós támogatásokra, azok mértékére. Kiemeltem a szőlőültetvények szerkezet-átalakítási és átállítási támogatásával kapcsolatos óriási lehetőségeket. Összehasonlítást végeztem a tagállamoknak szerkezet-átalakításra juttatott támogatás tekintetében.

Szükségnek tartottam bemutatni a VINGIS-t, a szőlőültetvény kataszter térinformatikai háttérét, amely a kivágási, telepítési, szerkezetátalakítási támogatások és az ültetvény alapú támogatások kifizetésének térképi ellenőrzési alapja. A projekt létjogosultsága több szempontból is indokolt: az EU tagságunkból adódó kötelezettség, a Közös Agrárpolitika érvényesülését szolgálja, elősegíti az agrárirányítás és a szőlő-bor ágazat intézményeinek és vezetőinek tisztánlátását, döntéshozatalát. A program lehetőséget teremt a statisztikai jelentés kötelezettségünk minőségének javítására, erősíti a hegyközségeket a törvényben előírt feladataik ellátásában, továbbá eszköz a minőségi termelés, a piaci versenyképesség javításában, az eredetvédelem biztosításában.

1. Az informatikai struktúra vázlatos szerkezete az Európai Unióban, kapcsolata a Közös Agrárpolitikával

Az Európai Unió informatikai struktúrája viszonylag stabilabb elem az uniós mechanizmusban, mint a Közös Agrárpolitika. A KAP ugyanis 5-7 évenként jelentős átalakuláson megy át attól függően, hogy milyen tendenciák érvényesülnek a tagországok mezőgazdaságában és ennek milyen szabályozási konzekvenciáit kell érvényre juttatni (KAPRONCZAI, 1999a).

Mint az Európai Unió meghatározó pillére, a Közös Agrárpolitika kölcsönös viszonyban áll az Unió agrárinformációs rendszerével. A viszony egyik oldalát az jelenti, amellyel a KAP támaszkodik az információs rendszerre, mint a tökéletes és teljes működésének alapfeltételére. A kölcsönösségi viszony másik oldalát viszont az jelenti, hogy az információs rendszer létezése és működésének célja alapvetően feltételezi a Közös Agrárpolitikát (PUSZTAI, 2002).

1.1. A Közös Agrárpolitika kialakulása és működési rendszere

Az 1957. márciusában aláírt és 1958. január 1-én hatályba lépett Római Szerződés 39. cikkelye előírja a Közös Agrárpolitika (KAP) kialakítását és az alábbi célkitűzéseket fogalmazza meg (TRACY, 1994):

- A mezőgazdaság termelésének növelése a technológiai haladás elősegítésén és a mezőgazdasági termelés racionális fejlődésének biztosításán, valamint a termelési tényezők, köztük különösen a munkaerő optimális kihasználásán keresztül,
- Ezáltal egy igazságos megélhetési szint biztosítása, a mezőgazdasági népesség számára, méghozzá elsősorban a mezőgazdaságban foglalkoztatott személyek egyéni jövedelmének növelésén keresztül,
- A piac stabilizálása,
- Megfelelő színvonalú élelmiszerkínálat biztosítása,

- Annak biztosítása, hogy a kínált mennyiség elfogadható árakon jusson el a fogyasztókhoz.

1.1.1. A KAP alapjai

1958-ban a tagországok mezőgazdasági minisztereinek stresszi értekezletén rakták le a KAP alapjait, az alábbi sarokpontokkal (MÁRTON 1999):

- A mezőgazdaság a nemzetgazdaság fontos ágazata,
- Az agrárpiac központi szabályozó eleme az ár,
- Szoros kapcsolat létesítése az agrárstruktúra- és a piacpolitika között,
- Elő kell segíteni az agrárgazdaság szerves illeszkedését a nemzetgazdaságba,
- A családi gazdaságok erejének és versenyképességének a fokozása.

1964-ben hozták létre az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapot¹. Ennek Garanciális szekciója az export szubvencionálását, valamint a belső piaci szubvenciók támogatását - jellemzően ártámogatásokat - szolgálta, míg az Orientációs Szekció a szerkezet-átalakítást, kezdetben elsősorban a farmméretek növelését célozta.

Az 1960-as évek végére az EGK a legtöbb terméke esetében olyan védekező és támogató rendszert épített fel, amely lényegében elszigetelte a világpiactól a belső piacot (SZABÓ, 2001). Ezen rendszer fő elemei – a mennyiségi korlátozások és a vámok kiterjedt érvényesítése mellett – az alábbiak voltak:

- Az intervenciós árak, amelyeken az intervenciós ügynökségek készek voltak felvásárolni a termékeket, és amelyek ezért a hazai piaci árak minimumai is voltak,
- A küszöbárak, amelyek gyakorlatilag az érvényes minimális importárak,
- A változó lefölözések, melyek gyakorlatilag az érvényes minimális importárak,
- A változó lefölözések, melyek az importár szintjét a küszöbár szintjére emelik,

¹ Angol rövidítése : EAGGF, francia rövidítése: FEOGA.

- Az exporttámogatások (hivatalosan „visszatérítések”), melyek az exporttermékek árának az exportpiacok árára való csökkentését fedezték.

A mezőgazdasági termelés a termelékenység növekedése miatt folyamatosan nőtt, s ezt a tendenciát a 80-as évek elejéig az áremelkedések is ösztönözték. Egyenes út vezetett tehát a nyolcvanas évek túltermelési válságaihoz, amikor is „sajthegek” és „vajhegek” kialakulásával lehetett jellemezni az EGK mezőgazdaságát. Ezt megelőzendő, a Közös Agrárpolitika radikális reformjának elképzelése már a hetvenes években is felmerült, de az a kedvezményezett tagállamok nagy ellenállása miatt nem került megvalósításra (KAPRONCZAI, 2004a).

A fenti folyamatok következtében egyre súlyosabb problémák jelentkeztek a tagország agráriumában, egyre erőteljesebb kritika érte a KAP - ot. Az utóbbi teljesen érthető, hiszen a növekvő agrártámogatások költségeit főleg a fogyasztók viselték, akik a világpiaci árnál magasabb árakat kényszerültek fizetni az élelmiszerekért.

Szükségessé vált a világpiaci árakhoz közelítő árak kialakítása és a termelés korlátozása. Ez a folyamat több, mint egy évtizeden keresztül tartott.

1.1.2. A KAP jelentős fordulópontjai az 1980 -1992 közötti időszakban

A nyolcvanas évek elején az „intézményi árak” ECU-ban kifejezett értékét befagyasztották, esetenként mérsékeltek, ami hosszabb távon a reálárak lényeges csökkenésével járt.

1984-ben került bevezetésre a kvótarendszer (elsőként a tejre vonatkozóan) a túltermelés megakadályozása érdekében.

1988-ban valósították meg a „stabilizátorok reformját”, ami lényegében a többlettermelés esetén a támogatások csökkenését jelentette. Ugyanekkor vezették be a területpihentetési programot azzal a feltétellel, hogy aki a szántóterületének legalább 20 % - át ugaron hagyja, az kompenzációra jogosult (KAPRONCZAI, 2004a).

1.1.3. Az 1992. évi új agrárpolitika

Az Európai Gazdasági Közösség hosszadalmas és többnyire eredménytelen próbálkozásokat követően 1992-ben olyan intézkedéseket hozott, amelyek valódi mérföldköveket jelentettek a KAP történetében. (EC, 1993).

A reform lényege, hogy az ártámogatási politikáról a farmerek közvetlen támogatására helyezi a hangsúlyt, anélkül, hogy az ártámogatást megszüntetné, a farmerek pedig a csökkenő ártámogatás és más termelést korlátozó intézkedések kompenzációjaként jövedelem kiegészítésben részesülnek.

Az új agrárpolitika alapvető célkitűzései öt pontban foglalhatók össze:

- Az agrárpiacok jobb egyensúlyának megteremtése, egyrészt a hatékonyabb termeléskorlátozás, másrészt az intenzívebb keresletnövelés révén,
- Az európai mezőgazdaság versenyképességének fokozása mind a belföldi, mind pedig a külső piacon a jelentős árcsökkentések révén,
- Az extenzív termelési eljárások előtérbe helyezése a környezet védelme és a mezőgazdasági termékfeleslegek csökkentése érdekében,
- A támogatások bizonyos mértékű átcsoportosítása a gyengébb gazdaságok javára,
- Folyamatos foglalkoztatás biztosítása viszonylag jelentős számú farmer számára, ennek érdekében a termelési tényezők, elsősorban a termőföld bizonyos mobilitásának ösztönzése, hogy hatékonyabb termelési struktúra jöjjön létre.

1.1.4. AGENDA 2000

Az 1992. évi agrárreform összességében mind a termékfeleslegek mérséklése, mind pedig a mezőgazdasági jövedelmek stabilizálása tekintetében sikeresnek bizonyult, így a kilencvenes évek végén előkészített új agrárszabályozási ciklust felvázoló AGENDA 2000-et is úgy értékelik a tagállamokban, mint amely elmélyíti és kiterjeszti az 1992-es reformot. Az AGENDA 2000-et az 1999. márciusában lezajlott Berlini csúcson fogadták el a tagállamok. A korábbi szabályozáshoz képest a leglényegesebb változtatás, hogy a KAP hatálya a

mezőgazdasági termelésnél szélesebb körű vidéki gazdaságra terjed ki. Ez azt jelenti, hogy a farmereket nemcsak azért illeti fizetség, amit megtermelnek, hanem az egyéb, a társadalom számára nyújtott hozzájárulásért is.

Az új reform egy multifunkcionális, fenntartható és versenyképes mezőgazdaság kialakítását segíti, ugyanakkor pedig hozzájárul az elmaradottabb vidéki régiók jövőjének biztosításához is. Arra törekszik, hogy figyelembe vegye a fogyasztóknak az élelmiszerek biztonságával, minőségével és az állatvédelemmel kapcsolatos aggodalmait. Végül a KAP reform célja a vidéki környezet megóvása és javítása a jövő nemzedékei számára (SZABÓ, 2001).

1.1.5. A 2003-as KAP reform

A Közös Agrárpolitika átalakítási törekvései napjainkban is folytatódnak. Az Európai Unió Bizottsága 2003. január 1-én hozta nyilvánosságra a KAP új reformtervezetét. A változások egy része már 2004-2005. gazdasági évtől kezdve, a módosítások döntő része csak 2007-2013. évek közötti költségvetési időszakban lép életbe.

A már 2004/2005. évektől életbe lépő lépéssorozat alapvetően a közvetlen kifizetések rendszerét érinti. A javaslat lényege az, hogy a 2000-2002. éveket átölelő referencia időszakban ténylegesen felvett támogatások átlagát a jövőben – „történelmi jogon” – közvetlenül a termelők kapják meg. Az így összevont egyszerűsített támogatási rendszer „zöld dobozos”, WTO - konformnak minősül, tehát mentesülne a támogatáscsökkentési kötelezettség alól.

Az egyszerűsített farmtámogatási jogcím átruházható. Lényeges eleme, hogy a jogosultság feltételei ugyan nem változnak, de a termeléshez kapcsolódó standardok betartásának elmulasztása súlyos szankciókkal jár. A standardok a környezetvédelemre, az élelmiszerbiztonságra, az állatjólétre és a munkavédelemre vonatkoznak. A tervezet másik sarkalatos csomagját az ún. degressziós és modulációs rendszer, illetve a vidékfejlesztésre szánt források bővítésének szándéka jelenti (POPP, 2003).

Az EU eddigi agrárreformjaihoz hasonlóan a Közös Agrárpolitika 2003. évi átalakítása sem tekinthető nagyon radikálisnak, hiszen a KAP alapelvei változatlanok maradtak s a változások irányába mutató döntések többsége alternatív lehetőségeket kínál. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az új rendszer több tekintetben egyszerűbb és rugalmasabb, mint a korábbi.

Pozitív lépésként értékelhetjük a közvetlen kifizetéseknek a termeléstől való leválasztását, hiszen az, hogy a termelők alanyi jogon jutnak a támogatásokhoz és a piaci kereslet-kínálat függvényében dönthetik el, hogy mit termeljenek egyrészt az egyes termékpiacok egyensúlyának kialakulásához, a túltermelés csökkenéséhez, a készletek apadásához, a költségvetési kiadások csökkenéséhez, másrészt a termelők növekvő döntési szabadságához, nagyobb rugalmassághoz vezetnek. Ráadásul, mivel a szétválasztás alanyi jogon járó egységes farmtámogatással párosul, így a termelőknek továbbra is kellő jövedelembiztonságot garantál. Nem beszélve arról, hogy a szétválasztás által a közvetlen kifizetések WTO-konform támogatási formává válnak.

Az azonban, hogy a tagállamok választási lehetőséget kaptak a bevezetés idejét illetően, azt eredményezheti, hogy a 2005 és 2007 közötti időszakban többféle KAP - rendszer lesz érvényben az egységes piacon belül: egyes régi tagországok már a szétválasztásnak megfelelően, egységes farmtámogatásban részesítik termelőiket, míg más tagországok a termeléshez kötődően támogatják gazdálkodóikat, illetve az új tagok még az átmeneti periódusban lesznek. Közülük egyesek (például Málta és Szlovénia) a normál (standard) rendszer szerint fogják közvetlen kifizetéseiket folyósítani, míg 8 új tagország az egyszerűsített rendszer (az ún. SAPS) keretében.

Bár a reform nem eredményezett alacsonyabb élelmiszer árakat, azonban az élelmiszerek minősége és biztonsága mindenképpen előtérbe kerül. Nagyobb hangsúlyt kap a környezetvédelem, az állatjólét és a vidéki táj megőrzése is.

Az adófizetők és az EU-költségvetés nettó finanszírozóinak megnyugtatót szolgálja a reformnak az a kitétele, hogy a termelők csak szigorú feltételek teljesítése esetén s transzparens módon juthatnak a támogatásokhoz (KISS, 2004).

1.2. Az EU információs struktúrája

Az Európai Unió információs rendszerének jogi szabályozását a Bizottság és a Tanács rendeletekkel alapozza meg. A rendeletek a tagországok számára kötelezőek, ezektől a nemzeti jogszabályok nem térhetnek el. A rendeletek mellett az információs rendszerek működését irányelvekkel is befolyásolja az EU. Ezek ugyancsak kötelezőek, de az irányelvekben megfogalmazott szabályozást a tagállamoknak saját jogrendjükben kell megvalósítaniuk. Az Európai Tanács és az Európai Bizottság határozatokkal és ajánlásokkal is szabályozza az információs rendszereket. A határozatok szintén kötelező érvényűek, de csak azokra a tagországokra vonatkozóan, akikre azt címezték. Az ajánlások nem kötelező erejűek, jelentőségük sokkal inkább morális.

Az Európai Unió információs rendszerei szerteágazóak, de lényegüket tekintve két markáns csoportba sorolhatók. Ezek:

- a primer, vagy elsődleges információs rendszerek,
- valamint a másodlagos, vagy szekunder információs rendszerek

A primer információs rendszerek az EU nagy adatgyűjtő és feldolgozó struktúrái. Lényegében ezekre épül az Unió agrárinformációs rendszerének egésze. Négy meghatározó eleme a következő:

- Az agrárstatisztika, amely az EUROSTAT által koordinálva szerteágazó területeken nyújt statisztikai jellegű információkat az Unión belüli folyamatokról, a főbb tendenciákról.
- Az FADN (Farm Accountancy Data Network) az EU egyik legfontosabb információs rendszere. (Magyarországon a németországi gyakorlatnak megfelelően a Tesztüzemi Rendszer elnevezés a leginkább elterjedt.) Feladata a gazdaságok pénzügyi folyamatainak, jövedelemhelyzetének nyomon követése.
- A Piaci Információs Rendszer, amely szolgálja egyrészt a termelők tájékoztatását a főbb piaci folyamatokról, de fontos feladata a brüsszeli apparátus információs igényeinek a kielégítése is.

- Végül a primer információs csoport negyedik eleme a támogatások elnyerését szolgáló információs elemek összessége. Ezek közül elsősorban az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszert indokolt kiemelni, amely lényegét tekintve egy „technikai jellegű” információs rendszer, elsősorban az EU adminisztrációjának működését hivatott segíteni. Az adófizetők pénzéből történő kifizetések elszámolását, illetve ellenőrzését végzi.

A másodlagos, vagy szekunder információs rendszerek információikat leginkább a primer rendszerek adatbázisaiból nyerik. Céljuk speciális információigények kielégítése. Ide tartozik például a Mezőgazdasági Számlák Rendszere. Fő feladata az EU által megadott termékkörre vonatkozó termelési, felhasználási, technológiai adatok konzisztens összefogása révén a termelési érték, hozzáadott érték és jövedelempozíciók rövidtávú előrejelzése, illetve agrárpolitikai intézkedések várható hatásának prognosztizálása (KAPRONCZAI, 1999b).

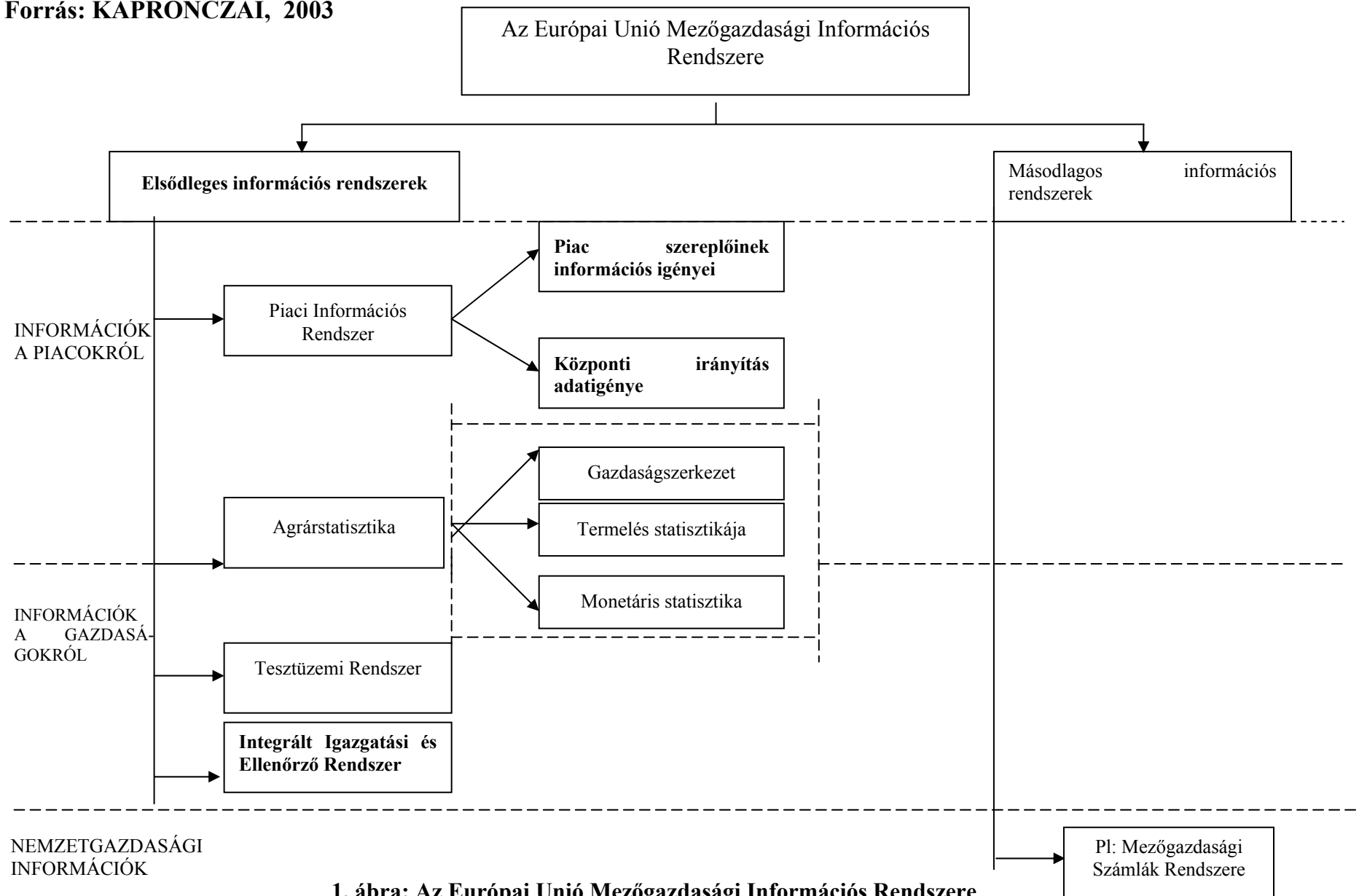
Ehhez az agrárinformációs struktúrához alkalmazkodott Magyarország is, mégpedig oly módon, hogy minden tekintetben megfeleljen az EU direktíváknak, de szükséges a nemzeti érdekeinkből adódó különbségek érvényesítése is.

Mivel az uniós joganyag és módszertan állandóan változik, ezért a harmonizációs folyamatot sohasem lehet befejezettnek tekinteni. Továbbá szükséges a nemzeti érdekeinkből adódó többlet információs igény feltárása és a tudomány elvárásainak érvényesítése is.

Figyelembe kell venni, hogy az informatikai struktúra nem függetleníthető az agrárpolitika változásaitól, ezért a harmonizált működés biztosítása folyamatos monitoring tevékenységet követel.

Az EU agrárinformációs rendszerét szemlélteti az *1. sz. ábra*.

Forrás: KAPRONCZAI, 2003

1. ábra: Az Európai Unió Mezőgazdasági Információs Rendszere

2. Az információs rendszerek harmonizációja

2.1. Az agrárstatisztika

Az Európai Unió az agrárinformációs rendszerrel szemben megkülönböztetett igényeket és követelményeket támaszt, ez azzal magyarázható, hogy a közösségi költségvetésből a mezőgazdasági támogatások a legnagyobb arányban részesülnek. Az információk döntő többségét szolgáltatja az agrárstatisztika.

Az agrárstatisztika alapját az EUROSTAT jogszabályai, megállapodásai és ajánlásai képezik. Legfontosabb dokumentumai az Acquis communautaire² (közösségi vívmányok), és a Compendium, ezen kívül a módszertani kézikönyvek nyújtanak még útmutatást. Az EU jogszabályok, megállapodások és ajánlások a közösségi Agrárpolitika igényeinek megfelelően folyamatosan változnak.

A legtöbb agrárstatisztikai információt az Európai Tanács és az Európai Bizottság Rendeletei, Irányelvei és Határozatai szerint kell előállítaniuk és szolgáltatniuk a tagországoknak. A jogi kötelezettséggel bíró területeken kívüli agrárstatisztikai információk szolgáltatása ún. "gentleman's agreement"-eken alapul.

A harmonizációs feladatok teljesítése érdekében a KSH³ és az EUROSTAT 1994-ben az ún. „Közös Nyilatkozatban” határozta meg az együttműködés kereteit, ezt követően került sor a 2000. évi terjedő stratégia kidolgozására. A csatlakozási tárgyalások során a Statisztikai Fejezet átvilágítása 1988-ban Brüsszelben történt. A magyar küldöttség kijelentette, hogy Magyarország a statisztika területén átveszi a közösségi vívmányokat és átmeneti időszakra nem tart igényt.

² Az Európai Unió jogszabályainak összessége. Az új belépőknek vállalniuk kell, hogy a csatlakozás pillanatától vagy hosszabb-rövidebb átmeneti idő után átveszik és alkalmazzák ezeket.

³ A KSH a hivatalos statisztikai szolgálat keretében a mezőgazdasági statisztika fő felelőse.

Az Európai Bizottságon belül működő 23 főigazgatóság (Directorate General) közül a VI. számú főigazgatóság felelős a közös agrárpolitika megvalósításáért, "vezényléséért" és továbbfejlesztéséért. A szükséges információk két csatornán keresztül áramlanak hozzá:

- az Európai Unió statisztikai hivatalán, az EUROSTAT-on keresztül, és
- közvetlenül a tagországoztól.

Az agrárstatisztikai információk - amelyeket alapvetően agrárpolitikai, közgazdasági elemzési és általános információs célokra hasznosítanak - az EUROSTAT útján jutnak el a Bizottsághoz. Az EUROSTAT kizárólag az adott ország hivatalos statisztikai szervezetén keresztül történő adatszolgáltatást fogadja el. Feladata a közösségi információs rendszerek kialakítása, továbbfejlesztése, az adatgyűjtések módszertani megalapozása, a tagországok statisztikai munkájának segítése, koordinálása. Az EUROSTAT-on belül a különböző szakterületeket Igazgatóságok irányítják, a mezőgazdaság, az erdészet, a halászat és a környezet statisztikáiért külön igazgatóság (Directorate F) a felelős (KAPRONCZAI-NÉMETH, 1998).

A mezőgazdasági statisztikák alapvető kiindulópontjai a mezőgazdasági szektor egészére vonatkozó felméréseknek, az agrárpiaci kilátások felméréseinek és a legtöbb intézkedésnek, amelyre a közös agrárpolitika keretében sor kerül. A mezőgazdasági statisztika európai rendszere csaknem teljesen kielégíti az Európai Bizottság igényeit, fenntartását, finomítását számtalan ok indokolja (MASSOLI, 2001):

- Uniós agrárpiacok helyzetének és kilátásainak gazdasági elemzése céljából, hogy igény szerint lehetőség legyen változtatásokra.
- Az agrárstruktúra fejlődésének és változásainak nyomon követéséhez, hogy adatok álljanak rendelkezésre a mezőgazdasági birtokok számáról és megoszlásáról.
- Ökonometriai modellek felállításához a mezőgazdasági szektorban, melyek felhasználhatók hosszú és középtávú előrejelzésekhez.
- Különböző intézkedések költségvetésre gyakorolt hatásainak méréséhez.

Az EU agrárstatisztikai követelményei a legapróbb részletekig kidolgozottak, melynek alapelvei a pontosság, a gyorsaság és az összehasonlíthatóság.

- Az adatgyűjtéseket a tagországoknak statisztikailag elfogadott módszerekkel kell végrehajtaniuk, melyeknek teljes körű, vagy reprezentatív felvételeknek kell lenniük. A statisztikai megfigyeléseknek a mezőgazdasági tevékenység egészére ki kell terjednie. Az adatokat a rögzített határidőkre kell továbbítani az EUROSTAT-nak. Bizonyos témakörökben a statisztikai adatokat megelőzően előrejelzések, becslések készítése is szükséges.
- A tagországok által gyűjtött adatoknak összehasonlíthatóaknak kell lenniük, ami az EU agrárstatisztikai rendszerének a legfontosabb követelménye, amely a definíciók és módszerek közös standardjainak a szigorú adaptálását jelenti.

A magyar jogi eljárás eltér az EU joggyakorlattól, ugyanis a magyar joggyakorlatban a statisztikai szolgálat minden szereplője a Magyar Statisztikai Törvény alapján végzi tevékenységét. A törvény szerint az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programot (OSAP) évente dolgozzák ki kormányrendelet alapján (LACZKA, 1999).

A közösségi agrárstatisztika három pillérré épül, melyek a következők:

- A mezőgazdasági gazdaságok struktúrája, a gazdaságok tipológiája,
- A termelés statisztikája (a termelés erőforrásai, azok használata és produktivitása),
- Monetáris statisztika (ökonómiai elemzést szolgáló információk).

2.1.1. A mezőgazdasági gazdaságok struktúrája, a gazdaságok tipológiája

A közösségi agrárstatisztika legerősebb pillére a gazdaságszerkezeti felvételek rendszere, amely gazdag információforrásként szolgál az EU mezőgazdaságának helyzetéről, struktúrájáról, a gazdaságok társadalmi-gazdasági jellemzőiről (KAPRONCZAI, 1999b).

Magyarországon több évig húzódott a legfontosabb szakmai igényeket kielégítő Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ 2000), amelyre 2000-ben került sor. Majd ezt követte 2003-

ban a Gazdaságszerkezeti Összeírás (GSZÖ 2003) végrehajtása, amely az Európai Unió agrárstatisztikai programjához illeszkedő első gazdaságszerkezeti összeírás volt.

A 2000. évi mezőgazdasági összeírás mintegy 8400 gazdasági szervezetet és 959 ezer egyéni gazdaságot azonosított, ez a gazdaságkör képezte a GSZÖ 2003 adatszolgáltatói körének alapsokaságát. Közülük a gazdasági szervezetek kijelölése teljes körűen történt, figyelembe véve az időközben bekövetkezett - regiszterben vezetett - változásokat. Az egyéni gazdaságok ún. Standard Fedezeti Hozzájárulás⁴ (SFH) értéke alapján rétegzett alapsokaságából véletlenszerűen történt a 2003. évi összeírás reprezentatív mintája elemeinek (360 ezer egyéni gazdaság) kiválasztása. 2003-ban több mint 7800 gazdasági szervezet folytatott mezőgazdasági tevékenységet, az egyéni gazdaságok száma megközelítette a 766 ezret.

Az SFH-adatok az egyéni gazdaságokra és a gazdasági szervezetekre vonatkozóan az FVM Agrárgazdasági Kutató Intézet által irányított Mezőgazdasági Számviteli Információs Hálózatból (un. Tesztüzemi Rendszer) származnak. Az adatgyűjtésből származó információk az ÁMÖ 2000 és a GSZÖ 2003 által megfigyelt gazdaságkör egy közel kétezer elemű reprezentatív mintájában szereplő gazdaságok részletes számviteli nyilvántartásain alapulnak (KSH, 2005).

Az ÁMÖ 2000 és a GSZÖ 2003 adatai alapján valós képet kapunk a mezőgazdaság tulajdoni és üzemi-vállalati viszonyairól. Ugyanakkor a sikeres összeírás a feltétele annak is, hogy más – reprezentatív kiválasztás alapján készített – adatbázisok eredményeit reálisan értékelhessük és hasznosíthassuk. Ezért a jól előkészített és végrehajtott mezőgazdasági összeírás a magyar agrárstatisztika és informatika kulcskérdése.

2.1.2. Termelési statisztika

Az EU termelési statisztika a termelés két fő erőforrására terjed ki: a földterületre és az állatállományra, továbbá a növénytermesztés és az állattenyésztés legfőbb jellemzőire. A termelési adatok szolgáltatják az alapinformációkat az ún. kínálati mérlegek összeállításához, amelyet a legfőbb termékekre vonatkozóan a tagországoknak kötelezően el kell készíteniük.

⁴ SFH az egyes jellemző mezőgazdasági tevékenységek esetében, adott régióban az átlagos helyzetnek megfelelő bruttó árás értéke, amely a bruttó termelési érték és a közvetlen változó költségek különbsége.

Ezek a mérlegek az egyes termékekből rendelkezésre álló mennyiségi forrásokat és azok felhasználását mutatják be, így az agrárpolitika számára igen fontos információs eszközként szolgálnak.

A magyar agrárstatisztika az elmúlt években több eredményes lépést tett az EU harmonizáció irányába. Az állatállomány számbavételét 1996-ban az EU követelményekhez igazította, ekkor tértek át az állatfajok korábbi negyedévenkénti általános megfigyeléséről az EU állatfajonként differenciált időpontú, illetve gyakoriságú összeírási rendszerre.

A műholdas távérzékelésen alapuló szántóföldi növény monitoring 1997. óta működik. A térinformatika és a távérzékelés ezáltal az agrárirányítás döntés előkészítő rendszerének fontos részévé vált. A korszerű technika hatékonysága a belvízhelyzet feltérképezésében is jelentős szerepet játszik. Az agrárinformatika, számára is jelentős előrelépést biztosít az a földügy és térképészet területén megkezdett, a közösségi vívmányok átvételével összefüggő munka, amely a földhivatali információtechnológiára és szolgálatfejlesztésre építve országos szinten kiemelt feladatokat lát el a jövőben (KAPRONCZAI, 2004a).

2.1.3. Monetáris statisztika

A magyar agrárstatisztika ezen a területen közeledett leglassabban az EU követelményeihez, különösképpen az ökonómiai elemzést szolgáló információs alrendszereket illetően. Az EU monetáris statisztikai rendszere az alábbi alrendszerekből épül fel:

- A mezőgazdasági árstatisztika,
- A mezőgazdasági háztartások jövedelme,
- Mezőgazdasági munkaerő és keresetek statisztikája.

A fent említett alrendszerek kisebb- nagyobb kiigazításra szorulnak annak érdekében, hogy az EU követelményeinek meg tudjon felelni az ország.

2.2. Tesztüzemi Rendszer

A Tesztüzemi Rendszer⁵ (FADN) megfogalmazása POPP és munkatársai szerint: „A Közös Agrárpolitika kialakításához szükséges információk biztosítása céljából az Unió tagországai egy reprezentatív adatgyűjtésre épülő üzemgazdasági információs rendszert működtetnek. A tagországok számára kötelező az adatszolgáltatás az Európai Bizottság részére. A meghatározott szempontok szerint kiválasztott üzemek önkéntesen csatlakoznak a hálózathoz, egységes könyvelést vezetnek, s adataikat – az adatvédelemre vonatkozó előírások szigorú betartása mellett - agrárpolitikai célokra rendelkezésre bocsátják. A tagországok nemzeti adatgyűjtései az adott ország sajátos igényeinek megfelelően az adattartalom tekintetében általában bővebbek a brüsszeli rendszernél” (POPPE et al. 1999).

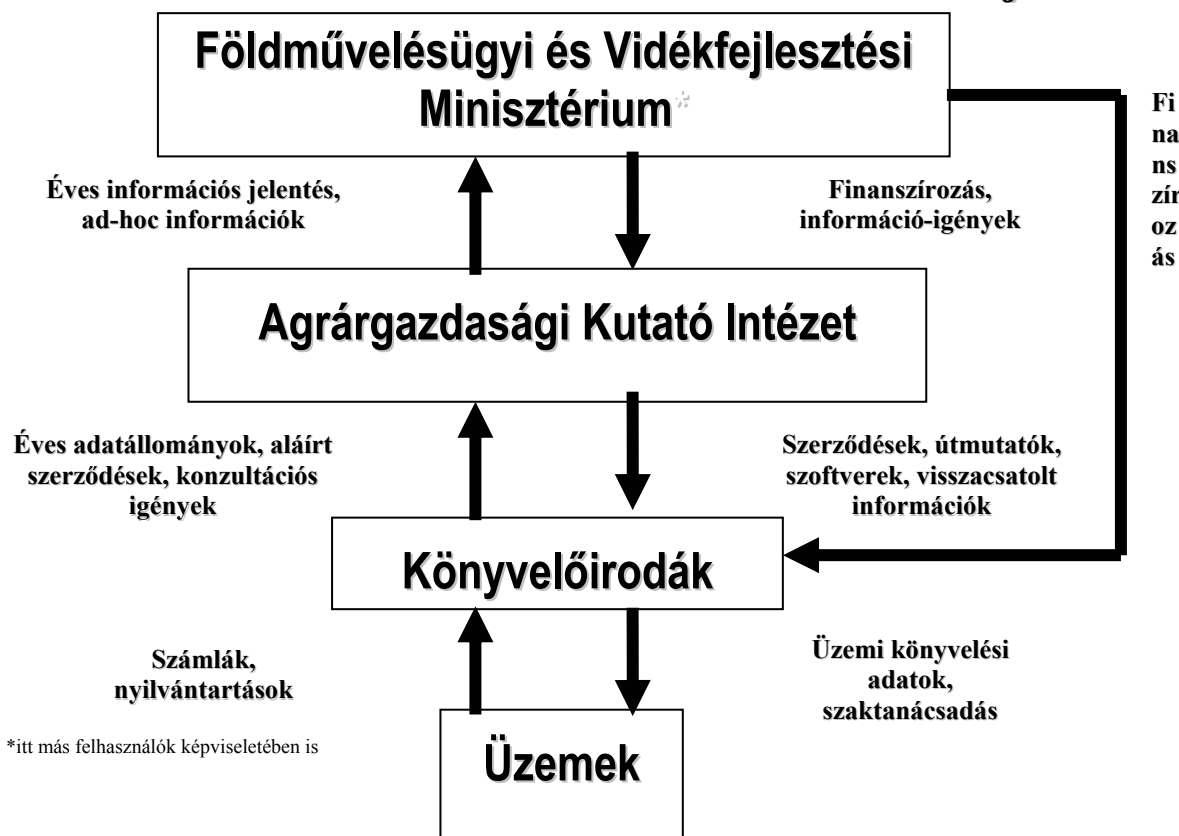
A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium megbízására az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) 1996-ban kezdte meg az FADN - hálózat magyarországi alrendszerének kiépítését, amely több lépcsőben 2001-re épült ki országosan, ma közel 2.000 vállalkozás szolgáltató adatokat rendszeresen (BUNKÓCZI, 2000). A feldolgozott eredményeket tartalmazó AKI - kiadvány magyar és angol nyelven évente jelenik meg. Az elemzés főbb megállapításai beépülnek a mezőgazdaság helyzetéről szóló miniszteri beszámolóba. Az adatgyűjtő rendszer szervezeti struktúráját az 2. sz. ábra foglalja magába.

- A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumot, amely a magyar információs hálózat általános felügyeletét látja el és a finanszírozást biztosítja;
- az Agrárgazdasági Kutató Intézetet, amely a tesztüzemi rendszer folyamatos működtetési feladataiért, a központi adatfeldolgozásért, az eredmények nyilvánosságra hozásáért, a rendszer továbbfejlesztéséért valamint az EU - kapcsolatokért felelős.
- Az üzemekkel való közvetlen kapcsolattartást, az egyéni vállalkozások többségében a könyvelést és az éves beszámolók elkészítését a könyvelőirodák végzik. Az AKI által készített kiválasztási terv alapján a konkrét adatszolgáltató gazdaságok megkeresése és a velük való megállapodás is a könyvelőirodák feladata.

⁵ A Tesztüzemi rendszer hazánkban német mintára terjedt el. Az Európai Unióban általában a Mezőgazdasági Információs hálózat definíció az elterjedt, ami az angol Farm Accountancy Data Network (FADN), illetve a francia Réseau d'information comptable agricole (RICA) elnevezésből adódik.

Az üzemek kiválasztása cégjogi forma, üzemméret, termelési irány és regionális elhelyezkedés alapján történik. Adatgyűjtésre a legalább 2 európai méretegységet⁶ (EUME) elérő gazdaságokban kerülhet sor.

A tesztüzemi rendszer szervezeti struktúrája

Forrás: KOVÁCS, 2002

2. sz. ábra A tesztüzemi rendszer szervezeti struktúrája

Az Európai Bizottság Mezőgazdasági Főigazgatósága részére hivatalosan első alkalommal a 2004. évről kell részletes (üzemsoros) adatokat átadni legkésőbb 2005. szeptemberében.

⁶ Az EUME a gazdaságok üzemméret szerinti osztályozásának egysége. 1 EUME megfelel 1200 euró SFH - értéknek (megközelítőleg 300 ezer Ft SFH, ami átlagosan kb. 750 ezer Ft bruttó termelési értékkel állítható elő). Az EU gazdaságtipológiájának legkisebb méretkategóriája a 2 EUME alatti gazdaságok csoportja. Tekintettel a magyar mezőgazdaság sajátosságaira, a 2 EUME ökonómiai méretnél kisebb gazdaságokat az AKI kiadványban további négy csoportra osztották.

2.3. Piaci Információs Rendszer

A Piaci Információs Rendszer (PIR) meghatározása a FAO szerint a következő: „A PIR egy olyan államilag működtetett szolgáltatás, amely széles körben forgalmazott mezőgazdasági termények árairól és mennyiségeiről rendszeresen megfelelő módon adatokat gyűjt a vidéki, nagybani és fogyasztói piacokon, és ezt az információt időben és rendszeres időközönként a különböző médiumokon keresztül eljuttatja a gazdálkodókhoz, a kereskedőkhöz, a kormányzati tisztviselőkhöz, az agrárpolitika döntéshozóihoz és másokhoz is, többek között a fogyasztókhöz” (NOLEPPA – TUNYOGINÉ, 1999). Ezáltal :

- Erősíti a nemzeti mezőgazdaság és élelmiszeripar helyzetét a hazai és nemzetközi piacokon;
- Segíti a nemzeti mezőgazdaságot és élelmiszeripart az alkalmazkodási, átalakulási folyamatban, valamint a természeti és egyéb erőforrások hatékony felhasználásában;
- Hozzájárul a fennálló piaci szabályozó rendszerek működéséhez, elősegíti a szabványok elterjedését.

Magyarországon a médiumokon keresztül széles kör számára elérhető Piaci Árinformációs Rendszer az Agrárgazdasági Kutató Intézetben működik. Két alrendszerből áll:

- Árinformációs alrendszer
- Árelőrejelző alrendszer

Az elmúlt években PHARE forrásból képzettek egy Piaci Árinformációs Rendszert, amely a termékpálya szereplőinek tájékoztatását szolgálja, és az alábbi ágazatokat foglalja magában :

• Hús	• Cukor
• Burgonya	• Alma
• Sertés	• Hagyma
• Gabona	• Tej
• Zöldség - gyümölcs	• Baromfi
• Bor	• Ipari növény

A felsorolt termékkörre vonatkozóan a Piaci Árinformációs Rendszer adatgyűjtését, feldolgozását és terjesztését az alábbiak jellemzik:

A gabona, a hús, a tej és a baromfi termékpályák piaci megfigyelése ZMP típusú, vagyis az adatszolgáltatói kör elsősorban a feldolgozókra épül, amely úgy került kiválasztásra, hogy a gyűjtött információk regionként és országosan is reprezentatívak legyenek a mezőgazdasági termékek felvásárlása és az egyes késztermékek mennyisége szempontjából is. A rendszer valamennyi részpiac ár- és mennyiségi információit gyűjti hetente, majd a szervezetsoros adatokból régiókénti és országos átlagokat készít. A telefonon begyűjtött információkat a feldolgozás után törlik, az egyéni adatok védelme érdekében.

A napraforgómag és a cukorrépa adatszolgáltatói körét elsősorban a mezőgazdasági termelők jelentik, ugyanis ezen termékekre épülő termékpályák feldolgozó szakasza monopolizált, vagy néhány szereplős. A piaci árak megfigyelése a betakarítási időszakban heti, az év többi részében havi gyakoriságú. A cukor értékesítési árának megfigyelése negyedévenként történik.

A kertészeti termékek és a burgonya piaci árainak megfigyelése 29 piacon történik, ebből 23 fogyasztói, 6 pedig nagybani piac, amelyek reprezentálják a hazai kertészeti termékek piaci árait. A termékek piaci megfigyelése kiterjed a piacokon megjelenő valamennyi termék piaci árára, ugyanakkor a vizsgálatba vont termékkör az év során az idénynek megfelelően változik. Az alma és hagyma termékek esetében a piaci árak követése már a fajta megjelölésével történik valamennyi megfigyelt piacon és az adatszolgáltatói körbe vont termelőknél egyaránt.

A zöldség-gyümölcs termékekre vonatkozóan, a ZMP szervezésében nyolc német nagybani, és a milánói piacról érkeznek rendszeresen kötési árak. Ugyancsak a ZMP irányításával működik a közép-kelet európai országok közötti, azonos tartalmú információk kéthetente történő cseréje. Több nyugat- és kelet-európai piaci információs rendszerrel való együttműködés - pl. a francia SNM – el - alapján kerül sor az információk cseréjére, ami lehetővé teszi az ezen országok piaci folyamatairól való tájékozódást is (KAPRONCZAI, 2004a).

2.4. Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrző Rendszer (IIER) az EU primer információs rendszerének negyedik eleme. Az IIER bevezetésére azért került sor, hogy az EMOGA Garancia Osztályból kifizetésre kerülő közvetlen támogatások teljesítése kellően transzparens körülmények között valósulhasson meg egy olyan rendszerben, amely alkalmas a keretnövekedés nyomon követésére, hatékonysági vizsgálatok, ellenőrzések, átfogó analízisek elvégzésére és a támogatásokra igényt tartó, pályázók által elkövetett szabálytalanságok kiszűrésére.

Az Integrált rendszer az alábbi részegységekből áll:

- Termelői regisztráció,
- Földhasználati nyilvántartás (parcellaazonosítási rendszer),
- Az állatok azonosítására és nyilvántartására szolgáló rendszer,
- A támogatási kérelmek nyilvántartása,
- Az ellenőrző rendszer

Az IIER - t 1992-ben vezették be, összefüggésben a KAP reformjával. Ekkor csökkentették az ártámogatásokat azzal a céllal, hogy mérsékeljék az árakat, növeljék a fogyasztást és megfékezzék a termelés további növekedését. A termelők megfelelő színvonalú jövedelmét, a közvetlen támogatások bevezetésével sikerült elérni, melynek lényege, hogy a gazdaságok támogatásának alapját a továbbiakban a megművelt földterület, valamint az állatállomány képezte, de ezek növelésének is korlátot állított a rendszer.

Ennek a támogatási formának a bevezetése azonban egy szerteágazó információs rendszer kialakítását feltételezte. Ezt a célt szolgálta az IIER, amely lehetővé tette, hogy a gazdák egy támogatási jogcímre csak évente nyújtsanak be támogatási kérelmet, ami egyúttal a megfigyelés és ellenőrzés alapját is képezi. A rendszer biztosítja, hogy az EU közvetlen támogatásából részesülő termelőkről a lehető legrészletesebb információk álljanak rendelkezésre. Ezért a termelőnek a kérdőívek kitöltésekor szinte teljesen „átláthatóvá” kell tennie magát, nyilatkoznia kell földterületéről, hogy abból mennyit művel, milyen növényeket

vet a különböző tábláin, mekkora állatállománnyal rendelkezik, és ennek mi a faj-, kor-, hasznosítási irány szerinti összetétele, stb. (KAPRONCZAI, 2003).

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszert Magyarországon a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal működteti. A követelményeknek megfelelően új gazda és ügyfélregiszter bevezetésére került sor. A termelők, gazdálkodók, ügyfelek regisztrációs rendszere mindazon személyek, illetve vállalkozások adatait tartalmazza, amelyek tevékenysége kapcsolatba kerül a felállításra került új hivatallal.

A terület azonosító rendszer kialakítása is megtörtént Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer (MePAR) néven, amely többek között műholdas távérzékeléses rendszerrel ellenőrzi az igénylések jogosságát. Az EU a támogatás-igénylés alapegységeként a mezőgazdasági parcellát határozza meg, amely olyan összefüggő földterületet jelent, amelyen a gazdálkodó egyetlen növénykultúrát művel. A közvetlen mezőgazdasági parcella-alapú hivatkozási rendszertől eltérő (pl. fizikai blokk-, termelői blokk-, vagy kataszteri parcella-alapú) hivatkozási rendszerek használata azért szükséges, mert a tényleges használathoz igazodó mezőgazdasági parcellák a használat változékonyságának megfelelően évről-évre nagyfokú változékonyságot mutatnak, így közvetlen azonosításuk és nyilvántartásuk óriási többletterhet jelentene az agrárigazgatás számára. Az általános tagállami gyakorlatnak megfelelően tehát szükség van egy olyan földügyi hivatkozási rendszerre, amely megfelelő mértékű stabilitást mutat és benne a mezőgazdasági parcellák egyértelműen elhelyezhetők, azonosíthatók. Ezen túlmenően a rendszernek, összhangban az EU legújabb követelményeivel a parcella-azonosítást 2005-től térinformatikai rendszerben kell megoldania.

Az állatlétszám alapú támogatások ellenőrzéséhez szükséges az állatazonosító és nyilvántartó rendszer, amely egyértelműen biztosítja az állatok egyedi azonosítását, valamint tartózkodási helyük pontos meghatározását. Ennek a rendszernek (ENAR) a kialakítását az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (OMMI) végezte. A rendszer a szarvasmarhákra vonatkozóan teljes körűnek mondható. Kész a rendszer informatikai része, kialakult az EU - konform jogi háttér, bevezetésre kerültek az uniós normáknak megfelelő marhalevelek is.

Az Integrált Rendszer keretében begyűjtött adatokat az EU adminisztráció szigorúan ellenőrzi. A teljes körű adminisztratív ellenőrzés mellett fizikai ellenőrzésekre is sor kerül, melyeket a kifizető ügynökség a gazdák egy szűkebb körére vonatkozóan végez el. A minimális mintanagyság a területalapú támogatást igénylő gazdák 5 százaléka.

Az ellenőrző rendszer hatékony működése mérsékelheti a hibás adatközlésből adódó kockázat mértékét, mert rendkívül szigorúak a szankciók. Büntetést kap a termelő, és az az ország is amelynek termelői valótlan adatokat közöltek (KAPRONCZAI, 2004 a).

2.5. Mezőgazdasági Számlák Rendszere

A Mezőgazdasági Számlák Rendszerét (MSZR) a Nemzeti Számlák Rendszeréhez kapcsolódva az EU agrárpolitikai információ igényeihez igazodva alkották meg. A rendszer keretében a mezőgazdasági tevékenységről kaphatunk átfogó képet. A MSZR előállítása és működtetése országos és regionális szinten is szükséges. Az MSZR a mezőgazdasági termelést, felhasználását, a termelés ráfordításait és a jövedelemalakulást összefüggő rendszerben írja le.

A Mezőgazdasági Számlarendszer kidolgozása, modellek és szimulációk fejlesztése az EUROSTAT által megszabott irányelvek szerint 1996 őszén kezdődött az AKI keretei között, itt történt az adatok feldolgozása, az aggregált értékekből eredő, a statisztikai adatfelvétel hiányosságaiból származó nehézségek kiküszöbölése, az előzetes becslések elkészítése, valamint az alternatív agrárpolitikai döntésekhez szükséges elemzések kimunkálása. Ehhez azonban partnerintézmények részvétele is szükséges volt, melyek az FVM, KSH, PM, GATE.

A rendszer már megteremti annak lehetőségét, hogy negyedévenként előrejelzések, becslések készüljenek. Lehetőséget kínál arra is, hogy a későbbiekben a prognózisokon túl különböző hatásvizsgálatok is készülhetnek a segítségével. A KSH-nak már a korábbi években is az volt a véleménye, hogy az MSZR működtetését a Hivatal keretei közt kell végezni. Ennek a feltételei megteremtődtek, így a Mezőgazdasági Számlarendszert a továbbiakban a KSH koordinálja együttműködve a felsorolt intézményekkel. Az MSZR-re épülő prognosztikai munkát, illetve a hatásvizsgálatokat ugyanakkor továbbra is az AKI végzi.

3. Agrárinformációs rendszerek intézményi háttere Magyarországon

A Közös Agrárpolitika működtetésének alapfeltétele a megfelelő intézményrendszer kiépítése. A közösségi jogszabályok részletesen meghatározzák mindazokat a hatósági, illetve egyéb feladatokat, amelyeket a tagországok kötelesek végrehajtani. A végrehajtás módját viszont az EU a tagországokra bízta, amelyek az ország közigazgatási rendszerét, hagyományait, termelési viszonyait stb. figyelembe véve alakítják ki a megfelelő szervezeti struktúrát és a közigazgatási funkciókat.

A KAP működtetésében meghatározó szerepet játszó intézmények hármasszintre tagozódnak. Az országos szintet a mezőgazdasági minisztérium, illetve a felügyelete alatt működő országos hatáskörű szervezetek képezik. A regionális szint értelmezése tagországonként eltérő. Ezek a régiók nem minden esetben esnek egybe az EU által is megkövetelt, illetve Magyarországon a közelmúltban kialakított statisztikai régiókkal. A magyar közigazgatási jelenlegi gyakorlatát figyelembe véve a KAP működtetésében alapvetően a megyei szakigazgatási intézmények játszanak szerepet. A harmadik a helyi szint, amely a termelőkkel a közvetlen kapcsolatot biztosítja. Hazai viszonyok közt ezt a szintet döntően a megyei szakigazgatási intézmények alkalmazottai jelentik.

Az EU a tagországokra bízta, hogy mennyire vonja be a KAP működésébe a nem kormányzati szervezeteket. A munkába bevont szervezeteknek kormányzati felhatalmazással kell rendelkezniük, a felelősséget azonban minden esetben a tagország kormányzata viseli. A tagországok gyakorlata eltérő, Magyarországon a terméktanácsok valamint a kamarai szervezetek bevonása jelentős államigazgatási létszám és költségmegtakarítás jelent.

3.1. Pénzügyminisztérium

A rendszerváltás révén a Pénzügyminisztérium a gazdaságpolitika egyik legfőbb intézményévé vált. A Pénzügyminisztérium - az érdekelt minisztériumok közreműködésével - előkészíti és kidolgozza a kormány pénzügypolitikájára vonatkozó javaslatokat, összehangolja a pénzügypolitikát a monetáris politikával és gondoskodik a kormányzati

intézkedések összhangjának megvalósításáról. A Pénzügyminisztérium gondoskodik a gazdasági stratégia pénzügy-politikai kereteinek meghatározásáról. A hosszú távú pénzügyi és a gördülő államháztartási tervezés kialakításához előrejelzéseket készít a makro folyamatok alakulásáról, javaslatokat tesz a kormány pénzügypolitikájának céljaira és az ezek megvalósításához szükséges eszközökre, közreműködik a gazdaságpolitikai programra vonatkozó javaslatok előkészítésében.

Kidolgozza az államot illető befizetésekre - adók, illetékek, vámok - vonatkozó javaslatokat, az adózás rendjére - ideértve a vámeljárást is - vonatkozó jogszabályok tervezetét. Ebben a körben külön felhatalmazás alapján szabályozási feladatokat is ellát.

Előkészíti a vámjog és a vámeljárás szabályozását szolgáló törvényeket, végrehajtási rendeleteket. Az Európai Unióval kiépülő vámunióval kapcsolatban elvégzi a vámharmonizációs feladatokat.

A pénzügyminiszter az FVM miniszterével együttes rendeletben a borászati termékek kötelező egységes bizonylatolási, nyilvántartási és elszámolási rendjét szabályozza.

Irányítást gyakorol az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, valamint a Vám- és Pénzügyőrség felett.

3.1.1. APEH

Az APEH a pénzügyminiszter irányítása és felügyelete alatt álló, önálló jogi személyiséggel rendelkező, országos hatáskörű, önállóan gazdálkodó államigazgatási szerv.

2004. január 1-jén alakult meg az APEH Központi Kapcsolattartó Irodája, amely az Európai Közösség adóügyi együttműködési feladatait végzi, így például az Európai Közösség tagállamai illetékes hatóságának megkeresésére átadja azokat az adóadatokat, amelyek a megkereső tagállamban a jövedelem-, nyereség- és vagyonadók, az általános forgalmi adó, a biztosítási adó, valamint az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap (EMOGA) teljes vagy részleges finanszírozási rendszerének részét képező visszatérítés, intervenció és

egyéb, pénzösszeg behajtására irányuló intézkedés. Teljesíti a behajtási jogsegélyt és a behajtás iránti megkeresést, valamint az adatkérésre irányuló megkeresést

Az APEH legfontosabb feladatcsoportjai az adóügyi feladatok, ellenőrzési feladatok és az adók beszedésével, végrehajtásával kapcsolatos feladatok.

3.1.2. A VPOP és Integrációs Hivatala

A Vám- és Pénzügyőrség a Pénzügyminiszter irányítása és felügyelete alatt álló fegyveres rendvédelmi, államigazgatási szerv, amely többet között végzi a vám és a vámmal együtt beszedendő nem közösségi adók és díjak vonatkozásában a felüellenőrzést; biztosítja és koordinálja a Vám- és Pénzügyőrség alsó- és középfokú szerveinek működését, végzi e szervek tevékenységének irányítását, felügyeletét és ellenőrzését; valamint intézi a feladatkörébe utalt szakmai, szervezési, szolgálati, személyügyi, oktatási, gazdálkodási és egyéb ügyeket.

A VPOP képviseli a Vám- és Pénzügyőrséget a nemzetközi ügyekben, közreműködik a nemzetközi kapcsolattartásban, különös tekintettel az Európai Unió szerveivel történő kapcsolattartásra, kiemelt hangsúlyt fordított a Magyar Köztársaság Európai Unió csatlakozási feladataiból rá háruló rész sikeres végrehajtására.

A feladatok megfelelő szintű ellátása érdekében 1998. január elsejével létrejött az Integrációs Hivatala, amely a VPOP Európai és Nemzetközi Ügyek Főigazgatósága alatt látja el a Vám- és Pénzügyőrség integrációs és EU támogatásokkal kapcsolatos feladatait.

A hivatalban két osztály működik az Európai Ügyek Osztálya és az EU Támogatások és Koordinációs osztálya, melyek feladata, hogy a szervezeti átalakítás, a jogharmonizáció, az emberi, a technikai feltételek területén az EU-konform szabályozást összehangolja a magyar szabályozással, illetve a PHARE támogatások megfelelő felhasználását koordinálja.

3.2. Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) ellátja a mezőgazdaság, vadgazdálkodás és halászat, az élelmiszeripar, az erdőgazdálkodás és az erdővagyon védelme, az elsődleges faipari termelés, az ezekhez kapcsolódó szolgáltatás, kutatás és fejlesztés, a mezőgazdasági termékforgalom, az agrárkörnyezet-gazdálkodás, a növényvédelem, a növényegészségügy, az állategészségügy, a termőföld minőségének védelme, a térképészet és a földügy, továbbá a mezőgazdasági célú vízgazdálkodás központi irányítását.

Ellátja a vidékfejlesztés, valamint az ehhez tartozó kutatás-fejlesztés irányítását, az agrárpiaci rendtartás működésének szervezését, valamint a mezőgazdasági, az élelmiszer-ipari, az erdőgazdálkodási és az elsődleges faipari termékek minőség-ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat, továbbá a mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeknel az állami tartalékolási tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatokat.

Kidolgozza az ágazat támogatási rendszerére vonatkozó javaslatokat, közreműködik az ágazat adó- és pénzügy-politikai rendszerének kiépítésében és működtetésében, kidolgozza a vidékfejlesztés átfogó stratégiáját, meghatározza rövid, közép- és hosszú távú céljait, elemzi a célok elérését biztosító jogi, műszaki, gazdasági változtatásokat és szükséges szabályozásokat, részt vesz az ezt szolgáló eszközök és programok kialakításában, kidolgozza és végrehajtja a Nemzeti Fejlesztési Terv agrár- és vidékfejlesztési operatív programját.

Gondoskodik az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alapból finanszírozott támogatásokat kezelő nemzeti intézményrendszer szabályos működtetéséről.

3.2.1. Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal

A Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) a földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter irányítása alatt álló, önálló jogi személyiséggel rendelkező, országos hatáskörű központi szerv, önállóan gazdálkodó központi költségvetési szerv. 2003. július 1-jén alapították. Az MVH a SAPARD Hivatal és az Agrárintervenciók Központ általános

jogutódja, így ellátja a SAPARD előcsatlakozási program teljesítésének szervezésével, valamint a SAPARD támogatási rendszer működtetésével és végrehajtásával összefüggő végrehajtó és kifizető feladatok mellett az Agrárintervenciós Központ nemzeti hatáskörben végzett, valamint a miniszter által rendeletben meghatározott körben és módon az egyes nemzeti támogatások igénybevételeivel és végrehajtásával összefüggő feladatokat is.

Az MVH feladatai az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) Garancia Részlege tekintetében: az Európai Unió belpiaci támogatásainak kezelése, az EU külpiaci támogatásainak kezelése, az intervenciós rendszer működtetése, a közvetlen kifizetések kezelése és ehhez kapcsolódóan az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer működtetése, a vidékfejlesztési (kísérő) intézkedések bonyolításával összefüggő feladatok.

Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszeren belül feladatkörébe tartozik: a külön jogszabályban meghatározott ügyfélregiszter működtetése, a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer (MePAR) működtetése, amely az EMOGA területalapú kifizetések kizárólagos hivatkozási alapja.

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) végrehajtásában közreműködő szervezetként feladata: a pályázatokkal, szerződéskötéssel kapcsolatos feladatok ellátása, a támogatási projekt monitoring keretében a kedvezményezettektől az előrehaladási és projektfenntartási jelentésének befogadása, a támogatásokkal kapcsolatos adatoknak az Egységes Monitoring és Információs Rendszerben történő folyamatos rögzítése, az AVOP Irányító Hatósággal együttműködve a közvélemény rendszeres tájékoztatása, ügyfélszolgálat, internetes honlap működtetése a pályázatokra vonatkozó információszolgáltatás érdekében. Eljárás a támogatások felhasználásával kapcsolatban felmerülő szabálytalanságok esetén, jogosulatlanul igénybe vett támogatások behajtása érdekében a szükséges intézkedések megtétele, a támogatásokra vonatkozó előzetes, közbeni és utólagos ellenőrzések lefolytatása, pénzügyi lebonyolítással és számvittel kapcsolatos feladatok ellátása.

Az MVH szőlészeti-borászati igazgatással összefüggő szakmai irányítási, szervezési, valamint hatósági feladatokat is ellát, ezen feladatkör keretében például az MVH Központi Hivatal engedélyezi az árutermő, törzs- és kísérleti szőlő telepítését, illetve kivágását, vezeti a fel nem

használt újratelepítési jogok országos nyilvántartást, engedélyezi az árutermő, törzs- és kísérleti szőlő telepítését, elrendeli a telepítési engedélyben foglaltaktól eltérően telepített szőlő kivágását.

3.2.2. FVM Földügyi és Térinformatikai Főosztály

Az FVM Földügyi és Térinformatikai Főosztálya felelős az állami földmérési, térképészeti és távérzékelési tevékenység, az ingatlan-nyilvántartás, a földvédelem és földminősítés, a földbirtok-politika (földtulajdon, földhasználat, birtokrendezés) irányításáért, szabályozási és egyes hatósági feladatainak ellátásáért, továbbá az agrárágazati informatikai stratégia kidolgozásáért, megvalósításának koordinációjáért, a minisztériumhoz tartozó ágazati informatikai rendszerek fejlesztéseinek koordinációjáért, az informatikai projektek szakmai ellenőrzéséért, az elektronikus közigazgatás agrárágazattal összefüggő informatikai feladatainak és a kormányzati illetve uniós informatikai rendszerekhez való kapcsolódás koordinálásáért, az agrárágazat hazai és külföldi informatikai kapcsolatainak szervezéséért.

A szervezeti egység által felügyelt, illetve irányított intézmények a következők:

3.2.3. Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI)

A Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) 1967-ben alakult. Az Intézet a magyar földügyi és térképészeti tevékenység hatósági jogkörrel is felruházott, országos illetékességgel rendelkező központi földmérési szervezete, költségvetési intézmény. A FÖMI része a magyar földügyi és térképészeti intézményhálózatnak. A FÖMI fő feladata, hogy az FVM Földügyi és Térinformatikai Főosztálya és az általa felügyelt Földhivatalok működéséhez kutatási háttérrel és operatív támogatást biztosítson.

Megalakulásakor az Intézet feladatköre a földmérési szakágazat szervezési, irányítási, szakfelügyeleti, államhatárügyi, kutatási-fejlesztési, és központi adat- és térképtár tevékenységeinek ellátására terjedt ki, majd tevékenységi köre folyamatosan bővült: az 1970-es évek közepén a kozmikus geodéziai, 1981-ben az űr- és légifelvételek nemzetgazdasági hasznosításának ellátására a távérzékelési, 1988-ban az ingatlan-nyilvántartás központi számítógépes tevékenysége, 1997-ben pedig a földügy és térképészet térinformatikai

fejlesztési, valamint, a szakágazat központi minőségbiztosítási feladatainak ellátásával. A FÖMI feladatai kiterjednek továbbá a földmérési és térképészeti dokumentáció biztosítására, a szakkönyvtár kezelésére, szaklapok és tudományos közlemények gondozására és kiadására.

Az Intézetnek hatósági, operatív és kutatási fejlesztési tevékenysége során széles körű, egyre bővülő hazai és nemzetközi kapcsolatai vannak. Az elért kutatási eredmények elismerését jelenti, hogy a FÖMI jelentős szerepet kap a szakmai felsőoktatásban: egy kihelyezett tanszékkel és egy ürgeodéziai laboratóriummal kapcsolódik be a hazai felsőoktatásba.

3.2.4. Földhivatalok

A földhivatali hálózat feladata az ingatlan-nyilvántartás (jogi és műszaki) vezetése, regionális és helyi adat- és térképtár fenntartása, abból adatszolgáltatás, a földvédelemmel és földminősítéssel, földrendezéssel összefüggő feladatok operatív végrehajtása.

A körzeti földhivatalok (illetve azok kirendeltségei) látják el I. fokon az ingatlanok nyilvántartását és az ingatlanokkal kapcsolatos ügyek intézését. A körzeti földhivatal felettes szerve a megyei földhivatal, illetve Budapesten a Fővárosi Földhivatal, amely egyben a körzeti földhivatalok szakmai irányítását, felügyeletét, ellenőrzését is ellátja.

A megyei földhivatalok szakmai irányítását, felügyeletét, ellenőrzését az FVM látja el. Az ingatlan-nyilvántartás vezetése, az ingatlanokkal kapcsolatos ügyek intézése az ingatlan fekvése szerint illetékes földhivatal hatáskörébe tartozik. Az ingatlan-nyilvántartást a földhivatalok településenként, azon belül fekvésenként (belterület, külterület, korábban zártkert is) vezetik. A körzeti földhivatalok többségében önálló ügyfélszolgálat működik, melynek feladata a beadványok átvétele, az ügyfelek részére történő adatszolgáltatás. A tulajdoni lap adatok szolgáltatása a hivatal belső adatátviteli hálózatán keresztül, számítógépen történik.

3.3. Agrárgazdasági Kutató Intézet

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet jelenleg hazánk legjelentősebb agrárökonómiai szellemi bázisa. Az AKI kutatói és informatikai gárdája, valamint az ezt kiszolgáló adminisztratív állomány révén egy szervezeti kereten belül oldja meg az információk gyűjtését, feldolgozását, valamint az adatok elemzését, a jelenségek tudományos kutatását, illetve az eredmények közzétételét. Szakemberei között zömmel agrár- és kertészmérnökök, közgazdászok, statisztikusok és informatikusok találhatók.

Az AKI tevékenységét a többcélúság és a tárgyilagosság határozza meg. Tevékenységével egyfelől hozzájárul a gyakorlati kormányzati munka és az agrárpolitika tudományos megalapozásához, ugyanakkor – mint gazdasági és politikai érdekektől független kutatóintézet – tudatosan törekszik arra, hogy eredményeit az agrárgazdaság szereplői és partnerei számára hozzáférhetővé tegye.

Tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít az agrárgazdaság megváltozott helyzetére az EU-ban, a nemzeti érdekek érvényesítési lehetőségeire a Közös Agrárpolitikában, a termékpálya szabályozásra, illetve a várható következmények feltárására, a piaci lehetőségek előrejelzésére, a vidékfejlesztési programok megalapozására, a vidék foglalkoztatási és jövedelmi viszonyaira.

Az Intézet a kutatás és a gyakorlat számára is olyan fontos EU-konform információs rendszereket működtet, amelyekkel uniós adatszolgáltatási kötelezettségeink is teljesíthetők. Ezek a tesztüzemi rendszer, a piaci árinformációs rendszer és a mezőgazdasági számlák rendszerére épülő prognózisok.

Az AKI egyéb tevékenységei a tudományszervezés az agrárökonómia terén, az agrár-felsőoktatás segítése, kutatói utánpótlás-nevelés, kiterjedt együttműködés külföldi és hazai tudományos műhelyekkel, elemző munkák nemzetközi szervezetek (FAO, OECD, WTO) számára, szakkönyvtári szolgáltatás, információk a Teletexten, az Interneten és a médiában.

3.4. Magyar Agrárkamara

A Magyar Agrárkamara jogi személyiséggel rendelkező országos hatáskörű köztestület, amely az agrárgazdaság fejlesztésével, támogatásával, általános érdekeinek előmozdításával, az Európai Unió integrációjával, a regionális fejlesztéssel kapcsolatos tevékenységeket lát el meghatározott esetekben önkéntes tagjain túl a gazdálkodó szervezetek egésze érdekében.

A gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos feladatok eredményes teljesítése érdekében az agrárkamarák együttműködnek az ágazatban érdekelt, az ahhoz kapcsolódó szervezetekkel. A Magyar Agrárkamara megalakulása óta részt vesz a termékek és szolgáltatások hazai és nemzetközi versenyképességét célzó szervezetek - nemzetközi és európai követelményekhez igazodó - hazai akkreditálásában, a Tanács testületi munkájában. Hasonlóképpen meghatározó együttműködés van közvetlen és rendszeres képvisellel, a magyar szellemi élet fő fejlesztési irányát meghatározó Magyar Akkreditáló Bizottsággal, lehetőséget teremtve a gazdaság érdekeinek folyamatos megjelenítésére a magyar felsőoktatás EU - konform fejlesztésében.

Részt vesz továbbá a fiatal agrárvállalkozók és pályakezdő fiatal agrárszakemberek alkalmazásának támogatására kiírt pályázatok elbírálásában.

Elkészült az országosan egységes tagregisztrációs program és az erre épülő egységes könyvelő és számlázási, valamint az EUROSTAT-nak megfelelő, a tagok gazdasági adatait tartalmazó program, és az adatbázis adminisztráció, melyekkel országosan egységessé válik az eddig megyénként többé-kevésbé eltérő szerkezetű és tartalmú adatgyűjtés.

A területi kamarák, kamarai tagok információkkal ellátása faxon, fájlszervereken elhelyezett anyagok segítségével, speciális felhasználói programok alkalmazásával, valamint a Magyar Agrárkamara honlapján keresztül valósul meg. Ez utóbbi a mezőgazdasággal kapcsolatos információk széles körét tartalmazza.

3.5. Központi Statisztikai Hivatal

A Központi Statisztikai Hivatal nagy múltú, a kormány közvetlen felügyelete alá tartozó, szakmailag önálló, országos hatáskörű szerv. Az ország társadalmi és gazdasági helyzetére, népességének alakulására vonatkozó hivatalos adatokat a KSH teszi közzé. A hivatal tájékoztatása során érvényesíti az objektivitás, szakszerűség, teljes nyilvánosság (az egyedi adatok egyidejű védelme mellett), egyidejű tájékoztatás alapelveit.

Főbb feladatai közé tartozik az adatfelvételek megtervezése, adatok felvétele, feldolgozása, tárolása, elemzése és közzététele, az egyedi adatok védelme. A hivatal adatokat szolgáltat az országgyűlés és a közigazgatás szervei, a társadalmi szervezetek, az érdekképviselők, a helyi önkormányzatok, a köztisztviselők, a tudományos élet, a gazdasági szervezetek, a lakosság és a hírközlő szervek, valamint a nemzetközi szervezetek, a külföldi felhasználók részére.

3.5.1. A KSH nemzetközi kapcsolatai

A magyar statisztika nemzetközi kapcsolatai egyidősek a magyar hivatalos statisztikával. A hivatal az 1990-es évek kezdetétől célul tűzte ki az újszerű igényeket kielégítő statisztikai rendszer kialakítását, ennek jegyében kapcsolatokat alakítottak ki az EU statisztikai hivatalával, az EUROSTATTAL, az Európai Statisztikai Rendszerben érvényben lévő statisztikai módszertan, szaktudás, informatikai eszköztár átvétele érdekében.

A KSH rendszeresen szolgáltat adatokat az EUROSTAT részére. Ezek többsége már harmonizált az EU követelményeivel. Az EUROSTAT mellett kapcsolatban állnak az OECD-vel, a Nemzetközi Valutaalappal (IMF), az ENSZ Statisztikai Hivatalával, valamint az ENSZ szakosított szervezeteivel. Ez egyrészt rendszeres adatszolgáltatást, másrészt módszertani konzultációkat jelent.

4. Szőlészeti – borászati szakigazgatás harmonizációja

4.1. A szőlő-bor ágazat helyzete

Magyarország szőlőültetvény területe az elmúlt években folyamatosan csökkent, míg 1998-ban 130 ezer ha területen termesztettek szőlőt, ez 2001-ben 93 ezer⁷ hektárra, majd 2004-re 82 ezer⁸ hektárra csökkent. A magyar borexport is folyamatosan csökken, 1998-ban 1.311.335 hl-re 101.490 e USD árbevételt realizáltak, ezzel szemben 2003-ban 734.206 hl került exportra, az ebből származó árbevétel 76.265 e USD volt. Az export visszaesés okai között jelentősebb tényezők a túl erős Ft/dollár, Ft/€ árfolyam, a kellő hatékonyságú borászati marketing hiánya, illetve a harmadik világ országainak igen erős exportja.

A borkészlet a pincékben, 4,8 millió hektoliter. Az ágazat jövedelmezősége jelenleg nagyon alacsony. A kettős könyvvitelt vezető borászati vállalkozások jövedelmezősége 2003-ban⁹, a befektetett eszközarányos nyereség tekintetében 1,2 %, 2002-ben ez a mutató még 3,8 % volt. Ennek egyik oka a hamis termékek előállítása és forgalmazása is. Ilyen gazdasági környezetben több tízezer szőlőt termelő vállalkozó a szőlőt önköltség alatt tudja csak értékesíteni, ami további nagy mértékű művelés nélkül hagyott ültetvényeket eredményez.

EU-s szinten mintegy 33 millió hl borfelesleg van. Az Európai Unió teljes 2004-es bortermése 194 millió hl, ami 14,4 %-al több mint a 2003-as évjáratban. A legnagyobb bortermelő Franciaország 58 millió hl borral, Olaszország termelése 55 millió hl, Spanyolországé 48 millió hl, Németországé 10 millió hl. Portugália termelése 7,55 millió hl, ezt követi Magyarország 4,8 millió hl borral.

Az Uniós feleslegek piacról való kivonására hirdette meg az EU a szeszecital célú lepárlást. Ezt egyes országok nagyon jól ki tudták használni: Spanyolország 8 millió hektoliter bort párolt le. Magyarország lepárlási kvótája 250 ezer hl volt, feldolgozó kapacitás hiányában azonban ennek a mennyiségnek csak mintegy 20-25 %-át tudta lepárolni.

⁷ KSH adat

⁸ Hegyközségek Nemzeti Tanácsa által szolgáltatott adat

⁹ PM kimutatás szerint

4.2. A szőlészeti-borászati szakigazgatás¹⁰

A szőlészeti-borászati igazgatással összefüggő szakmai irányítási, szervezési, valamint hatósági feladatokat a hegyközségi szervezetek, az MVH központi hivatala és kirendeltségei, az OBI, és az OMMI látják el.

A hegyközségi szervezet hatáskörében ellátja az ültetvény telepítésével, művelésével, kivágásával, az ültetvénykataszter vezetésével, a származási bizonyítványok kiadásával kapcsolatos feladatokat, valamint ezek vonatkozásában hatósági ellenőrzést végez. Emellett az alábbi feladatokat végzi¹¹:

- a minőségvédelem érdekében összehangolja tagjai szőlészeti és borászati szakmai tevékenységét;
- gondoskodik a működési területéhez tartozó szőlők őrzéséről, valamint a tulajdonos által műveletlenül hagyott ültetvény műveléséről és növényvédelméről;
- a névjegyzékben foglalt adatokat rendszerezi és összegezi, s azokat - egyénileg nem azonosítható módon - a hegyközségi tanácshoz továbbítja;
- szolgáltatásokkal és szaktanácsadással segíti tagjai gazdálkodását;
- ellenőrzi tagjainál a szőlő- és borgazdálkodásra vonatkozó jogszabályok betartását;
- védi a település termelőinek érdekeit;
- feltárja a település termékeinek származásvédelmét sértő cselekményeket.

Az MVH elnöke elbírálja az MVH Központi Hivatalának határozata ellen benyújtott fellebbezést. Az MVH Központi Hivatala:

- vezeti az újratelepítési jogokról az országos nyilvántartást,
- elbírálja az MVH - kirendeltségnek telepítéssel összefüggő határozata ellen benyújtott fellebbezést.

¹⁰ 2004. évi Bortörvény alapján

¹¹ 96/2004. (VI. 3.) FVM rendelet

Az MVH - kirendeltség

- engedélyezi az árutermő, törzs-, és kísérleti szőlő telepítését,
- e törvény, valamint külön jogszabályok alapján hatósági ellenőrzést végez,
- az újratelepítési jog megszerzését követő ötödik évtől vezeti az újratelepítési jogok megyei nyilvántartását,
- elrendeli a telepítési engedélyben foglaltaktól eltérően telepített szőlő kivágását.

Az OBI a törvény hatálya alá tartozó termékek előállítását, kiserelését és forgalomba hozását végző üzemek működésének engedélyezésével, továbbá a borászati termékek előállításával, kezelésével, minőségével és forgalomba hozatalával kapcsolatos hatósági feladatokat lát el.

Az OMMI ellenőrzi az ültetvény-beruházásokat és ültetvény-kivágásokat, valamint külön jogszabály alapján elvégzi a szaporítóanyagok előállításának, forgalmazásának és felhasználásának ellenőrzését, minőségének vizsgálatát. A törzs-, és kísérleti szőlő telepítése és kivágása esetén az OMMI előzetes engedélyt ad.

4.2.1. Hatósági ellenőrzés

Az ellenőrző hatóság képviselői jogosultak az ültetvényekben hatósági ellenőrzést folytatni, mintát venni, a jogszabály által előírt nyilvántartásokat, jelentéseket, feljegyzéseket megtekinteni, azokról másolatot készíteni. Az OBI az illetékes társszervek közreműködésével a szállítást végző jármű rakományát is ellenőrizheti. A szőlő tulajdonosa, köteles az eljáró hatóság számára az ellenőrzés feltételeit lehetővé tenni.

4.2.3. Jogkövetkezmények

Ha a vizsgált termék a jogszabályokban meghatározott jellemzőket nem elégíti ki, az ellenőrzöttet a hatóság a vizsgálat költségeinek megtérítésére kötelezi. Az OBI a helyszíni vagy laboratóriumi ellenőrzés eredményeként, a kötelezettségszegés súlyától függően a termék előállítóját helyszíni bírsággal sújthatja; az üzemet, pincészetet legfeljebb 30 napra ideiglenesen bezárhatja, minőségvédelmi bírságot szabhat ki;

4.3. Szőlészeti-borászati szabályozás

Az Európai Unióban a borpiaci szabályozást 1962-ben kezdték meg a Római Szerződés 39. cikkelyének megfelelően. Az első előírások bevezetésére egyrészt a termelők, másrészt a fogyasztók védelmében került sor, ezért stabil árakat határoztak meg, piaci egyensúlyt célzó intézkedéseket hoztak, az importot korlátozták és gondoskodtak a megfelelő minőségi ellenőrzésről. A szabályozás célja a fogyasztók elfogadható áron és minőségben történő ellátásának garantálása volt.

A Római Szerződésben meghatározott célokat többnyire sikerült elérni, a Közösség önellátóvá vált, azonban újabb probléma merült fel több termék esetében, jelentős túltermelés formájában. Ez indokolta, hogy az 1970-es évek második felétől egyre több olyan intézkedés bevezetésére került sor, amelynek célja a borpiac egyensúlyának helyreállítása volt. Így alakult ki a részben máig is érvényes szigorú szőlészeti és borászati szabályozás.

A kilencvenes évek második felében az EU - ban a túltermelés mérséklődött, mely egyrészt a kivágásokkal, másrészt a kedvezőtlenebb időjárással magyarázható. Ezek hatására 1999-ben, az AGENDA 2000 csomag keretében elfogadták a közösségi borjog átfogó reformját. A reform eredményét a Tanács 1493/1999/EK alaprendelete és annak végrehajtási rendeletei tartalmazzák. Az új borpiaci rendtartás bevezetése óta ismét bő termést adó évjáratok következtek, jelezve, hogy a borpiaci egyensúly még mindig nem állt helyre.

4.3.1. A szabályozás területei

Az EU szőlészetre és borászatra vonatkozó jogszabályai alapvetően két feladatkör köré csoportosulnak:

- A jogszabályok egy része az áruk szabad mozgását (a fogyasztók eligazodását) és a termelők közötti versenysemlegességet kívánja elősegíteni. Ide tartoznak, az adatszolgáltatásra és az ellenőrzésre vonatkozó előírások, amelyek az ágazat minden termékét érintik.

- A másik kategóriába sorolhatók a piacszabályozási rendeletek, melyek a borpiaci egyensúly helyreállítását hivatottak megvalósítani. Ide tartozik a kivágásnak, és az ültetvények szerkezet-átalakításának a támogatása is.

Ezek a feladatkörök természetesen nem különíthetők el egymástól, például az adatszolgáltatás és az ellenőrzés éppen a piac szabályozhatóságához szükséges. A továbbiakban az EU szőlészeti-borászati szabályozásának főbb elemeit mutatom be, kiemelve azokat a feladatokat, amelyek megvalósítása szükségszerű volt a csatlakozás kapcsán Magyarországon.

4.3.2. Jogharmonizáció

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás után a magyar borgazdaságnak új jogi és gazdasági környezetbe kellett integrálódnia. Ennek megfelelően a felkészülés során egyrészt szükség volt a jogi (és az ehhez kapcsolódó intézményi) harmonizációra, másrészt gazdaságilag is fel kellett készülni arra, hogy az EU egységes piacára bekerülve a magyar termelők sokkal élesebb versenynek lesznek kitéve.

A szőlő- és borágazat szabályozása az EU - ban többnyire rendeletekkel történik. Már a csatlakozás előtt meg kellett ismerkednünk a közösségi előírásokkal, és ki kellett dolgozni azt a jogi és intézményi háttérrel, amely lehetővé teszi a jogszabályok hazai alkalmazását. A magyar bortörvény elsősorban technikai, technológiai előírásokat tartalmazott korábban, vagyis a piacszabályozási kérdésekkel (mely az uniós szabályozás jelentős részét teszi ki) nem foglalkozott, ezért volt szükséges a 2004. évi XVIII. számú törvény megalkotása.

A harmonizációt nagyban segítette, hogy Magyarországon 2001 őszén a szőlőültetvények összeírására került sor. Az összeírás célja az volt, hogy adatokat szolgáltatson az agrárgazdaság megalapozott irányításához, alapul szolgáljon az agrárstatisztikai információs rendszer továbbfejlesztéséhez, igazodva az Európai Unió módszertani követelményeihez. Az összeírás a magyar statisztika EU- harmonizációjának is részévé vált.

Az összeírások során a földtulajdon nyilvántartások, a föld használati nyilvántartás, a hegyközségi nyilvántartás, valamint az előző évi teljes körű mezőgazdasági összeírásnak az

adatai is segítettek az összeírók munkáját. Az összeírás folyamatát segítette a FÖMI is, a távérzékelés alapján (űrfelvételek) a szőlőültetvényekről készített „folt térképek” átadásával. A KSH rendelkezésére bocsátották a helyrajzi számokat tartalmazó kataszteri térképeket is.

Ez volt az első olyan összeírás, aminek az eredményei térinformatikai eszközökkel is meglettek jelenítve.

4.3.3. A termelési potenciál szabályozása¹²

A kedvezőbb piaci egyensúly kihasználása és tartóssá tétele, valamint bizonyos terméktípusok esetében a kínálat kereslethez való igazítása érdekében, szükségessé vált egy, a szőlőtermesztési potenciál kezelésére vonatkozó intézkedéscsomag létrehozása, melynek részei: a szőlőtelepítés középtávú korlátozása, a szőlőtermő-felületek termelésből való végleges kivonásáért járó támogatások (Magyarországon ez nem került alkalmazásra, pedig úgy gondolom hogy létjogosultsága nem kétséges), valamint a szőlőültetvények szerkezet-átalakítását ösztönző támogatások.

4.3.4. Nyilvántartások és jelentések¹³

Az EU-ban működő közös borpiaci szabályozás¹⁴ megköveteli, hogy a hatékony működtetéshez a döntéshozók pontos adatokkal rendelkezzenek a szőlőfelület és a termelés tekintetében egyaránt. Ezért a szőlőtermesztő tagállamok kötelesek pontos, naprakész nyilvántartást, szőlőkatasztert¹⁵ vezetni az ültetvény használójára, a szőlőterületre és a termelésre vonatkozó adatokról. A Közösség hozzájárul az alábbi intézkedések finanszírozásához a tényleges költségek 50 százalékának mértékéig:

- a szőlőkataszter létrehozása,
- a szőlőkataszter vezetéséhez szükséges, adatfeldolgozó berendezések beruházási költségei esetében.

¹² 1227/2000/EK bizottsági rendelete és az 1493/1999/EK tanácsi rendelet alapján

¹³ 100/2004. (VI.3.) FVM rendelet és a 2004-es Bortörvény a 1493/1227/EK és a 1227/2000/EK rendelet alapján

¹⁴ A Tanács 1999. május 17-i 1493/1999/EK rendelete a borpiac közös szervezéséről

¹⁵ 649/87/EGK bizottsági rendelete alapján

A szőlő termőhelyi katasztere a termőhelyek egységes nyilvántartási rendszere, amely bor- és étkezési szőlő termesztésére való alkalmasság szempontjából ökológiailag minősített, osztályozott határrészek nyilvántartása külterületi átnézeti térképeken és adatlapokon. A térképeken a környezeti tényezők alapján értékelt területeket azonosító kódszámmal és osztályjelöléssel látják el. A szőlő termőhelyi kataszterét az FVM vezeti. Kiegészítő vagy módosító termőhely vizsgálatokat a kecskeméti Szőlészeti és Borászati Kutatóintézetől (SZBKI) kell kérni. A termőhelyi kataszter rendszerét miniszteri rendelet szabályozza¹⁶.

A szőlő termőhelyi kataszterébe tartozó terület a kataszteri osztályozás szerint

- I. osztályú, szőlőtermesztésre kiváló adottságú;
- II. osztályú, 1. szőlőtermesztésre kedvező adottságú,
2. szőlőtermesztésre alkalmas terület lehet.

A szőlő ültetvénykatasztere tartalmazza az ültetvények azonosító adatait (település, helyrajzi szám, területnagyság), az ültetvény használójának azonosító adatait (név, lakcím / székhely, adószám/adóazonosító jel, hegyközségi kódszám), és az MVH által adott regisztrációs számát, valamint a földterület nagyságát. A 2. sz. *melléklet* a Regisztrációs lapot mutatja be.

Az ültetvénykataszter az árutermő szőlőre az ültetvény alábbi jellemzőit tartalmazza:

- Jelleg,
- telepítési jellemzők,
- fekvés, kitettség,
- térállás, sor és tőtávolság,
- művelésmód,
- támaszrendszer,
- telepítés ideje,
- fajtahasználat,
- alanyhasználat,
- termőképesség.

¹⁶ 2004. évi bortörvény

Az ültetvénykataszter adatait érintő változásokat a szőlőtermelő minden borpiaci év végéig köteles a hegybírónak bejelenteni.

A szőlőtermelési potenciálról szóló jegyzék elkészítése az MVH feladata, melyet minden év június 15-ig megküld az FVM részére. A hegybíró minden tudomására jutott, engedély nélküli telepítést és kivágást azonnal jelent az MVH-nak. Az MVH nyilvántartást vezet az adott borpiaci évben engedély nélkül telepített és kivágott ültetvényekről, és erről jelentést ad az FVM-nek minden év augusztus 31-ig.

4.3.5. Telepítési, újratelepítési jogok¹⁷

A piaci egyensúly fenntartása érdekében tilos a már meglévő borszőlőtermő terület növelése az EU - ban. Lehetőség van azonban a kivágott ültetvények újratelepítésére¹⁸. Ez szolgálhatja például a kiöregedett ültetvények cseréjét. Az 1996. május 1. és 2004. április 30. között engedéllyel kivágott ültetvények után, a kivágási engedéllyel rendelkező, a kivágás tényének igazolását követően az újratelepítési jogot 2010. július 31-ig használhatja fel¹⁹. Ez a mi esetünkben 12 000 hektár szőlőültetvényt jelent. Az engedéllyel történt kivágást követően a hegybíró az újratelepítési jog keletkezéséről²⁰ igazolást ad ki, az újratelepítési jog létrejöttét pedig rögzíti a szőlőültetvény kataszterében, és az abban szereplő adatokról – engedélyezési ügygel, valamint támogatással összefüggésben – minden év szeptember 30-ig

- az illetékes hegyközségi tanácsnak,
- az MVH Központi Hivatalának és a
- Földmérési és Távérzékelési Intézetnek

az országos térinformatikai nyilvántartás vezetése érdekében az ültetvények azonosító adatairól (település, helyrajzi szám, területnagyság), továbbá az adott borpiaci évről²¹ adatot

¹⁷ 100/2004. (VI.3.) FVM rendelet

¹⁸ egy ültetvény kivágása a kivágott ültetvény nagyságával megegyező nagyságú területre vonatkozó újratelepítési jog keletkezésével jár.

¹⁹ 100/2004. (VI.3.) FVM rendelet

²⁰ 2004-es Bortörvény

²¹ Borpiaci év: augusztus 1-július 31-ig tart.

szolgált. Továbbá a hegyközségi tanács a hegybírótól kapott adatokat minden év október 15-ig megküldi a Hegyközségek Nemzeti Tanácsának²².

Ha a kivágás tényét a VINGIS²³ rendszer kivágott ültetvény fedvényében a telepítési engedélykérelem benyújtásáig nem rögzítették, és a telepítés a kivágott ültetvény után keletkezett újratelepítési jog felhasználásával történne, a benyújtott kérelemhez az illetékes hegybíró csatolja az e rendelet melléklete szerinti igazolást²⁴. Ez biztosítja a változások folyamatos vezetését. Nem engedélyezett azonban új ültetvények létesítése olyan területeken, ahonnan nem vágtak ki szőlőt.

4.3.6. Szerkezet-átalakítási és átállítási támogatás²⁵

A Község területén lévő szőlőterületek szerkezet-átalakításának és átállításának támogatására vehető igénybe. A támogatás célja a szőlő- és bortermelésnek az ágazat keresleti-kínálati viszonyaihoz történő igazítása. A támogatásban részesített ültetvényről kizárólag meghatározott termőhelyről származó minőségi bor, illetve tájbor származtatható. A szerkezet-átalakítási támogatások fajtaváltásra, szőlőültetvények áttelepítésére és szőlőültetvények támrendszerének létesítésére és korszerűsítésére vehetők igénybe. A támogatható legkisebb méret 0,1 hektár, melyet egy használó kezelésében lévő egybefüggő parcellára lehet adni.

A szerkezetátalakítási és átállítási támogatások igénybevételéhez borvidékenként²⁶ tervet kell készíteni. A terv meghatározza azokat a szőlőfajtákat, amelyek termése biztos felvevő piaccal rendelkezik, az elmúlt tíz év termésének átlagában a borvidéki átlagnál kedvezőbb minőséggel szüreteltek, valamint a termesztéstechnológiát, amellyel jobb minőségű bortermés biztosítható. A tervet, illetőleg annak módosításait az illetékes hegyközségi tanácshoz kell benyújtani. Innen a HNT-hez kerül, aki átadja az FVM részére. A támogatási kérelmeket az

²² 96/2004. (VI.3) FVM rendelet

²³ VINGIS: a szőlőültetvény kataszter térinformatikai háttere, amely a kivágási, telepítési, szerkezetátalakítási támogatások és az ültetvény alapú támogatások kifizetésének térképi ellenőrzési alapja.

²⁴ 100/2004 (VI.3) FVM rendelet

²⁵ 1493/1999/EK tanácsi rendelet

²⁶ Magyarországon 22 borvidéket tartanak nyilván

MVH bírálja el, aszerint, hogy a tervben foglaltaknak megfelelnek-e. Az 1. sz. melléklet a Mátrai borvidék szerkezet-átalakítási és átállítási tervét mutatja be.

A szerkezet-átalakítási támogatások mértékét szemlélteti az 1. sz. táblázat, melyről azonnal szembetűnik, hogy igen jelentős összegről van szó, ezért a támogatások igénylésével szemben az EU kiemelten szigorú követelményeket támaszt.

1. sz. táblázat A szerkezet-átalakítási támogatás mértéke

Intézkedés	Hozzájárulás a szerkezetátalakítás és átállás költségeihez (euró)	A Közösség által finanszírozott pénzbeli kompenzáció (euró)	Támogatás összesen (euró)
Fajtaváltás	6000	1998	7998
Szőlőültetvények áttelepítése	6000	1998	7998
Szőlőültetvények támrendszerének létesítése, korszerűsítése	6000	1998	7998

Forrás: 2004/687/EK határozat

2005. január 1-től a szőlőültetvényeket a szerkezetátalakítási támogatás miatt térinformatikai rendszerben²⁷ kell nyilvántartani. „Számítógépes térinformatikai módszereket kell alkalmazni, beleértve lehetőleg az ortokorrigált légi- vagy űrfelvételvezést (ortofotó²⁸), melynek legalább az 1:10 000 méretarányú térképészeti pontossággal megegyező egységes minőséget kell biztosítania.” Az ehhez szükséges infrastruktúra kiépítését az EU 50 % -ban finanszírozza.

A szőlőültetvények EU követelmények szerinti országos térinformatikai nyilvántartása a VINGIS rendszerben történik. Magyarországon a szőlő ültetvényregiszter térinformatikai hátterének kialakítása a hegyközségek nyilvántartásának (HEGYIR) megfelelően a Földmérési és Távérzékelési Intézetben folyik. A magyar joganyagban a 2004. évi XVIII. törvény és a 102/2004. (VI.3.) FVM rendelet részletesen szabályozza a VINGIS működtetését (MARTINOVICH, 2004).

²⁷ 1593/2000/EK rendelete szerint

²⁸ Ortofotó: állami alapadatok felhasználásával létrehozott, térképszerűen átdolgozott légi felvétel.

Magyarországon a 2004/2005. borpiaci évre vonatkozóan szőlőültetvény szerkezet-átalakítására és átállítására 1 261 hektár területre igényelhető támogatás 10 086 046 € értékben.

2. sz. táblázat Az Európai Bizottság határozata alapján a 2004-2005-ös borpiaci évre a tagállamoknak juttatott támogatás megoszlása szőlőültetvény szerkezet-átalakításra²⁹

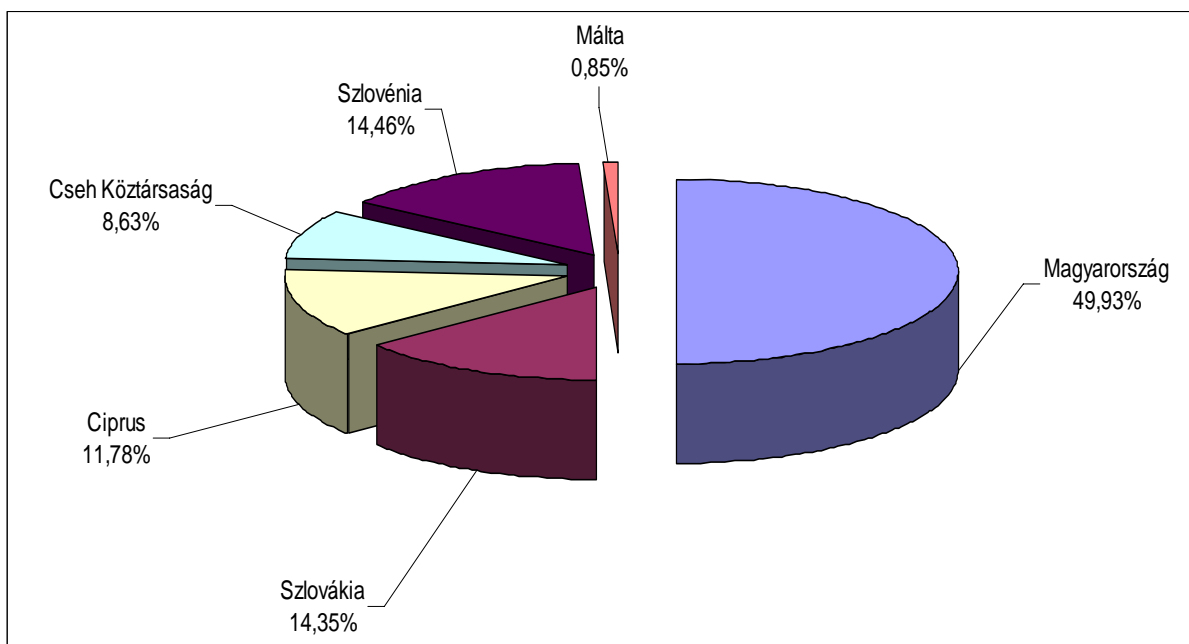
Tagállam	Terület (ha)	Juttatások (€)	Terület %	€ %	1 ha-ra €	1 ha-ra Ft
<i>Spanyolország</i>	19 379	145 492 269	31,41	32,33	7 508	1 846 901
<i>Olaszország</i>	14 529	103 020 889	23,55	22,89	7 091	1 744 314
<i>Franciaország</i>	13 541	107 042 204	21,95	23,79	7 905	1 944 641
<i>Portugália</i>	6 987	44 532 820	11,33	9,90	6 374	1 567 922
<i>Németország</i>	1 971	12 671 756	3,20	2,82	6 429	1 581 559
<i>Görögország</i>	1 360	9 704 037	2,20	2,16	7 135	1 755 289
<i>Ausztria</i>	1 271	7 224 984	2,06	1,61	5 684	1 398 384
Magyarország	1 261	10 086 046	2,04	2,24	7 998	1 967 619
Szlovákia	801	2 899 514	1,30	0,64	3 620	890 487
Ciprus	196	2 378 955	0,32	0,53	12 138	2 985 831
Cseh Köztársaság	189	1 743 010	0,31	0,39	9 222	2 268 680
Szlovénia	172	2 919 879	0,28	0,65	16 976	4 176 106
Málta	17	171 637	0,03	0,04	10 096	2 483 688
<i>Luxemburg</i>	14	112 000	0,02	0,02	8 000	1 968 000
Összesen	61 688	450 000 000	100,00	100,00		
Átlag					8 298	2 041 387
Csatlakozó tagállamok összesen	2 636	20 199 041	4,27	4,49	7 663	1 885 039
MNB árfolyam 2005.04.11.						246

A 2. sz. táblázatból kiolvashatjuk, hogy a támogatható terület Spanyolországban a legnagyobb, közel 1/3-a az összes területnek, ezt követi Olaszország 23,55 %-al, majd Franciaország 23,79 %-al. Az újonnan csatlakozott bortermelő tagállamok csupán 4,27 %-ot képviselnek.

²⁹ Európai Bizottság 2004. október 6-i határozata 2004/687/EK alapján

A 2004-ben csatlakozott tagállamok közül Magyarországnak a legmagasabb a támogatásban részesíthető területe. Az összes támogatható területnek ugyan csak 2,04 százalékát adja, az új tagoknak viszont jelentős hányadát, közel a felét.

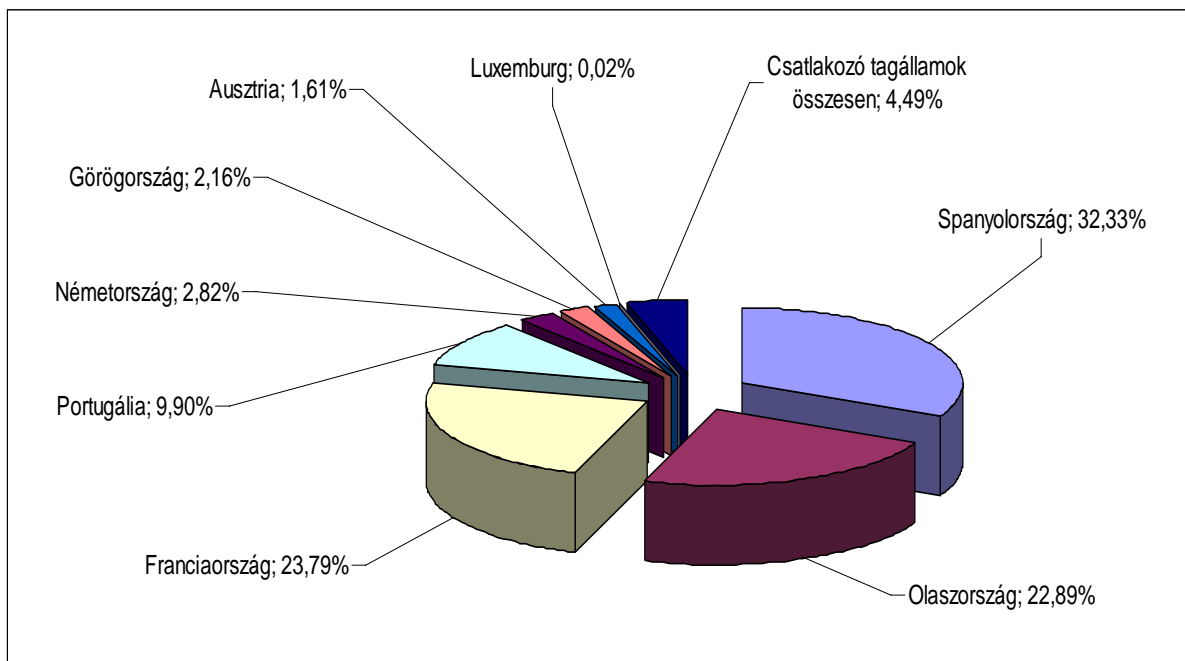
A szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására megállapított 2005. évi pénzügyi juttatás tervezett százalékos megoszlását a 2004-ben csatlakozott szőlőtermesztő tagállamok között a 4. sz. ábra mutatja be. Hasonlóak az arányok a területarányokkal, azonban szembeötlő az eltérés Szlovénia és Szlovákia esetében. Ugyanis míg a pénzügyi juttatásból közel azonos arányban részesednek, területi részesedésük nagyban eltér. Szlovákia a területből 1,3 Szlovénia pedig csak 0,28 %-ot képvisel. Vagyis Szlovénia 4,7-szer több támogatást kap hektáronként, mint Szlovákia.

4. sz. ábra A szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására megállapított 2005. évi pénzügyi juttatás tervezett százalékos megoszlása a 2004-ben csatlakozott szőlőtermesztő tagállamok között

A szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására megállapított 2005. évi pénzügyi juttatás tervezett, tagállamok közötti százalékos megoszlását láthatjuk az 5.sz. ábrán. Az első

helyet ugyancsak Spanyolország foglalja el, mint a területi részesedés esetében, a második és a harmadik helyen azonban kis különbséggel, de helyet cserélt Olaszország és Franciaország.

5. sz. ábra A szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására megállapított 2005. évi pénzügyi juttatás tervezett százalékos megoszlása a tagállamok között

A Támogatási kérelem – Főlapot, valamint értelemszerűen egy a fajtaváltásra, áttelepítésre vagy támrendszer - létesítésre vonatkozó Betétlapot az MVH Központi Hivatalához kell benyújtani. Ezeket a nyomtatványokat a 3. sz. melléklet tartalmazza.

A szerkezet-átalakítási támogatások esetében az ellenőrzés 100 %-os, tekintettel az igen magas, közel 2 millió forintos hektáronkénti összegre.

Amennyiben az ellenőrzés megállapítja, hogy a támogatási kérelemben szereplő intézkedés maradéktalan végrehajtására nem került sor, de az érintett terület több mint 80%-án az intézkedés megvalósult az előírt határidőn belül, a támogatási összeg az intézkedés meg nem valósított részére eső támogatás kétszeresével kerül csökkentésre.

Abban az esetben, ha a támogatási kérelemben szereplő valamennyi intézkedés nem valósult meg a megállapított határidőn belül, a termelő köteles visszafizetni az adott támogatási kérelem alapján kapott teljes támogatás összegét. A területek ellenőrzésekor 5%-os tűréshatár megengedhető.

4.4. VINGIS, a szőlő ültetvényregiszter térinformatikai háttere Magyarországon

A VINGIS, mint már korábban említettem a szőlőültetvények EU követelmények szerinti országos térinformatikai nyilvántartása, amely a hegyközségek nyilvántartásának megfelelően a Földmérési és Távérzékelési Intézetben működik a 102/2004. FVM rendelet alapján. Felügyeletét az FVM Földügyi és Térképészeti Főosztálya látja el.

A VINGIS elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a támogatások igénylésének jogosságát bizonyítva, hozzájuttassa a magyar szőlőtermelő gazdákat a támogatásokhoz, emellett azonban még számos lehetőséget nyújt számunkra, illetve a szakhatóságok számára.

A VINGIS térinformatikai rendszer használatával lehetőség nyílt a szőlő ágazat különböző típusú (méretarányú, léptékű, korú) térképeinek együttes kezelésére. A szőlőültetvények digitalizált határait külön rétegeként képes megjeleníteni a tájékozódást segítő hagyományos térképek felett. Alkalmas különböző összefüggések szemléltetésére is, például bizonyos fajták térbeli elhelyezkedése, meghatározott méretű ültetvények megjelenítése.

A szőlőültetvények VINGIS rendszerbe történő adaptálását három lépcsőben végezték a FÖMI munkatársai. Ezt mutatja be a *3. sz. táblázat*.

A projekt kiépítésének első fázisa (2001-2002) a teljes terület mintegy 20%-ára terjedt ki, mely 4 borvidéket, 48 hegyközséget és 70 települést, 40 000 ültetvényt és 13 000 hektárt érintett. A hegyközségekbe telepített térképcsomag a szőlőültetvények vektoros állományát tartalmazza a hozzá tartozó adatbázissal, valamint az azok kezelését végző programot, továbbá borvidékenként egy hegyközségben kísérleti jelleggel néhány kiegészítő térképet (lejtőkategória-, kitettség- és magasság intervallum térkép, dűlőtérkép, termőhelyi kataszteri térkép) is.

A projekt második fázisában (2002-2003) 6 újabb borvidék vált a program részévé, mely további 55 hegyközséget és 104 települést, 35 000 ültetvényt és 10 500 hektárt érintett. Az országos kiterjesztés 2003. őszén megkezdődött, és várhatóan ebben az évben fejeződik be.

Megnevezés	1.fázis (2001-2002)	2.fázis (2002-2003)	3.fázis (2003-2005)
Borvidékek	Egri borvidék, Mátraaljai borvidék, Villányi borvidék, Pannonhalmi borvidék	Etyek-Budai borvidék, Balatonboglári borvidék, Szekszárdi borvidék, Soproni borvidék, Somlói borvidék, Badacsonyi borvidék	Csongrádi borvidék, Hajós-Bajai borvidék, Kunsági borvidék, Ászár-Neszmélyi borvidék, Balatonfüred-Csopaki borvidék, Balatonfelvidéki borvidék, Móri borvidék, Mecsekaljai borvidék, Bükkaljai borvidék, Tokaji borvidék, Balatonmelléki borvidék, Tolnai borvidék
Készültségi fok	20%	45%	100%

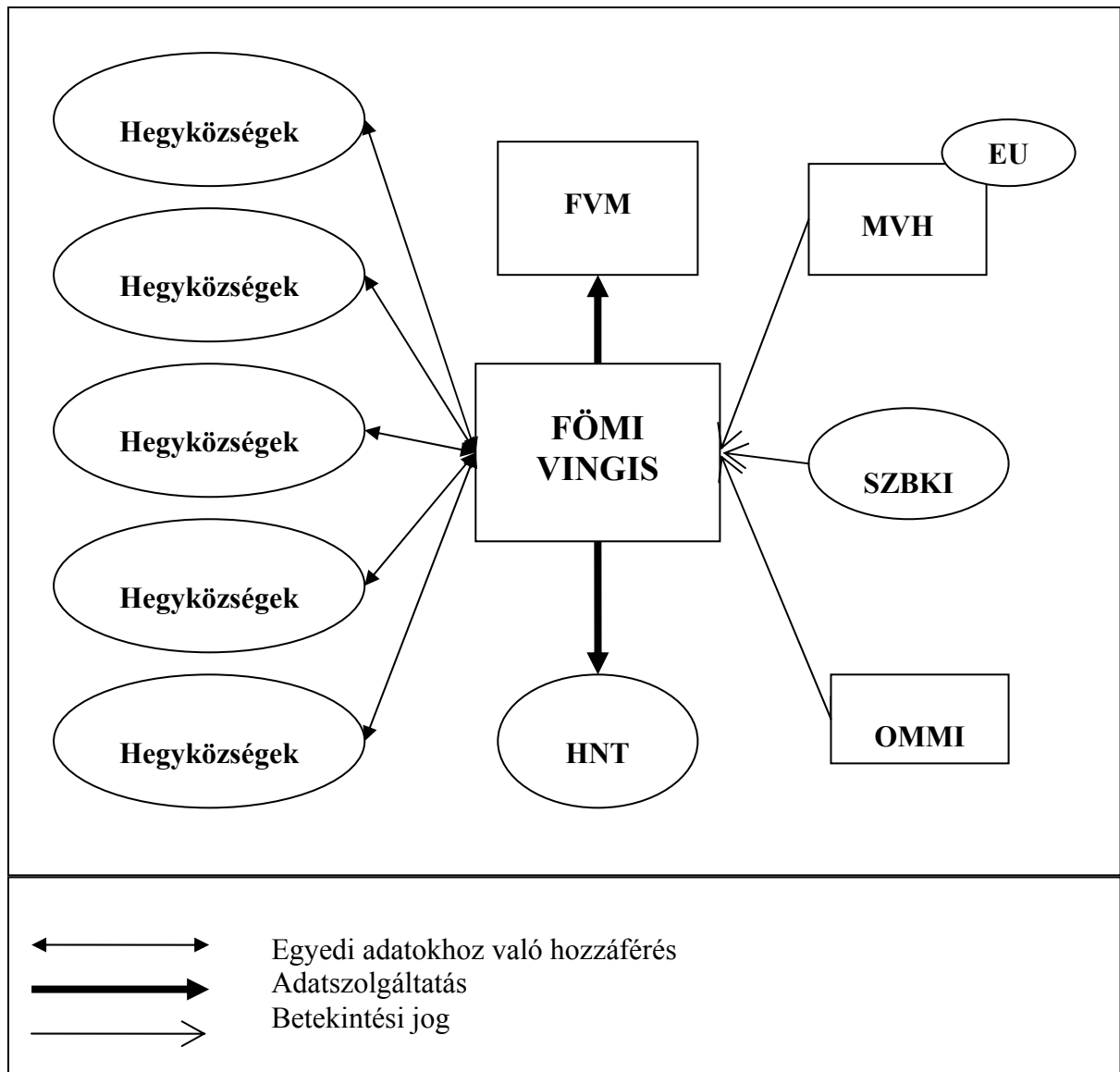
Forrás: Martinovich, 2005

Ez 12 újabb borvidék 210 hegyközségében, közel 44 600 hektár szőlőültetvényt érint. Az új 2004-es bortörvény a hegyközségek hatáskörét országos szintűre emelte, és a kötelező adatszolgáltatást kiterjesztette valamennyi borvidékbe nem tartozó, de termékértékesítést végző szőlő- és bortermelőre (kb.20 000 hektár), akik ezentúl kötelesek szőlőterületükről, felhasználási, értékesítési tevékenységükről adatot szolgáltatni a hegyközségnek. Az a bortermelő, aki adatszolgáltatási kötelezettségének nem tesz eleget termékére származási bizonyítványt nem kaphat, termékét nem értékesítheti, és húszezertől százezer forintig terjedő bírsággal sújtható.

A VINGIS rendszer évenkénti frissítése a FÖMI feladata lesz, amelyet a hegybírók által minden év június 30-ig szolgáltatott, változásvezetett adatok alapján kell elvégeznie.

Az MVH, az OMMI, az SzBKI feladatainak ellátásához szükséges módon betekinthez a VINGIS adatbázisba. A FÖMI éves frissítésben az FVM és a HNT részére a szőlőültetvények

országos fedvényét és a termőhelyi kataszteri fedvényt megküldi. A VINGIS rendszerhez való hozzáférés elvi vázlatát mutatja be a 6.sz. ábra.

Forrás: Martinovich, 2005

6. sz. ábra A VINGIS rendszerhez való hozzáférés elvi vázlata

A VINGIS kialakításához felhasznált alapvető térképi adatok:

- A kataszteri fedvény
- Az ortofotó

A VINGIS adatbázis tartalmazza:

- Az ültetvény fedvényt³⁰,
- A kivágott ültetvényfedvényt³¹,
- A topográfiai fedvényt³²,
- A megyehatár fedvényt³³,
- A hegyközségi határ fedvényt³⁴,
- A termőhelyi kataszteri fedvényt³⁵.

A VINGIS a minőségi termelés javítása és az eredetvédelem céljából kiegészíthető a következő szakmai fedvényekkel:

- Magasságintervallum fedvény,
- Lejtőkategória fedvény,
- Kitettség fedvény,
- Védett eredetű termék termőhelye fedvény,
- Dülő fedvény

A 4. sz. melléklet VINGIS fedvényeket mutat be.

³⁰ szőlőültetvény fedvény: szőlőültetvények körülhatárolásával kialakított digitális térkép;

³¹ kivágott ültetvény fedvény: az 1996. május 1. után engedéllyel ténylegesen kivágott szőlőültetvények körülhatárolásával kialakított digitális térkép;

³² topográfiai fedvény: az 1:10 000-es méretarányú digitális állami topográfiai térkép;

³³ megyehatár fedvény: a megyék közigazgatási határa a Magyar Közigazgatási Határok joghiteles adatbázisából;

³⁴ hegyközségi határ fedvény: a hegyközségekhez tartozó települések közigazgatási határa a Magyar Közigazgatási Határok joghiteles adatbázisából,

³⁵ termőhelyi kataszteri fedvény: SZBKI által vezetett termőhelyi kataszteri térképek digitális másolata;

Összefoglalás

Azt gondolom, hogy így a dolgozat végére érve nyugodtan kijelenthetem, hogy agrárinformációs rendszerünket immár EU konformnak nevezhetjük. A rendszer kiépítése nem volt zökkenőmentes, de úgy gondolom, hogy ez nem is várható el, hiszen az Unió elvárásai igen szigorúak. Alaposan kellett tanulmányozni az Unió szabályozási rendszerét, közös politikáját, erre épülő agrárinformációs rendszerét ahhoz, hogy tagjaivá válhassunk az Európai Közösségnek. A KAP működtetése igen jelentős többletfeladatokat, új kihívásokat megnövelt adminisztrációt jelent az agrár köz- és szakigazgatás számára.

Az elmúlt években-részben a PHARE program támogatásával-jelentős intézmény fejlesztési programok valósultak meg a hazai szakigazgatásban. Szükséges volt az előcsatlakozás feladatait ellátó intézmények (SAPARD Hivatal, AIK) beolvasztása egy új, most már az Unió tagjaként, új feladatokat ellátó intézménybe (MVH) a hatékonyabb, átláthatóbb működés érdekében. Megtörtént ill. folyamatban van az FVM megyei hivatalok, illetve a falugazdász hálózat átalakítása.

Szükséges volt a közös agrárpolitika teljes körű megismertetése a szakigazgatási intézmények dolgozóival, illetve olyan fiatal, európai nyelveket ismerő szakemberek kiképzése, akik képesek helytállni a kapcsolattartásban, a kommunikációban mind a termelők, mind az intézmények tekintetében.

Ki kellett építeni a szükséges vizsgálati kapacitásokat, szervezeti struktúrákat, a megfelelő informatikai, adatfeldolgozó háttérrel. Továbbfejlesztésre került az állat-és növényegészségügyi szervezet, a mezőgazdasági termékek minősítésében és minőségellenőrzésében közreműködő szervezetek (OMMI, OBI stb.) a termőföld, illetve állatok nyilvántartása is.

Az intézmények számbavétele és tevékenységeinek elemzése során megállapítottam, hogy a csatlakozásra való felkészülésre tett erőfeszítéseik példaértékűek. Az intézmények időben felvették a kapcsolatot az unió rendszerében működő hasonló feladatot, tevékenységet ellátó intézményekkel. Nyugodtan merem kijelenteni, hogy szakembergárdánk megfelelően képzett (köztudottan a magyar oktatás igen színvonalas), folyamatos képzése illetve továbbképzése

biztosított. Ma már az egyetemek bármelyikéről kikerülő diáknak tisztában kell lennie az EU alapjaival, hiszen bármely területre is kerülünk, mindenhol ezzel találkozunk, saját bőrünkön tapasztaljuk majd.

A dolgozat második felében a szőlészeti – borászati ágazatot elemeztem. Bemutattam a szakigazgatás intézményeit, azok feladatait, valamint a 2004-es új bortörvény kapcsán kialakuló változásokat, a jogharmonizáció főbb lépéseit. Beszámoltam a szőlőtermelési potenciál szabályozásával kapcsolatos kérdésekről. Ennek kapcsán kiemeltem, és áttekintettem a szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására vonatkozó nemzeti szabályozást. Bemutattam az Európai Bizottság erre vonatkozó határozata alapján a 2004-2005-ös borpiaci évre a tagállamoknak, ezen belül Magyarországnak juttatott támogatás megoszlását, kiemelve a jelentőségét és elemezve azt.

Végül kitértem a VINGIS rendszerre, ami a szőlőültetvény kataszter térinformatikai háttere, amely a kivágási, telepítési, szerkezetátalakítási támogatások és az ültetvény alapú támogatások kifizetésének térképi ellenőrzési alapja, vagyis e nélkül nem nyújtható a támogatás.

Összegzésképpen elmondhatom, hogy az intézményi és jogszabályi hátteret itt is sikerült megteremteni. A szabályozás nagyon szigorú, de ez szükséges ahhoz, hogy a támogatások megfelelő helyre kerüljenek, és hosszú távon biztosítsanak piacot, ezáltal jövedelmet a pályázóknak (termőhely, fajta előírás), illetve minőséget a fogyasztóknak. Szerintem a támogatásoknak nem csak átmeneti segítséget kell nyújtaniuk, hanem fejlesztési eszközként kell funkcionálniuk.

Súlyos problémaként vetődik fel a termelők esetében, hogy nincs elegendő saját forrásuk, amit a pályázat útján elnyerhető összeg mellé téve, megvalósíthatnák hosszú távú céljaikat. Ezért fontosnak tartom a kormányzati segítségnyújtást a mezőgazdaság sajátosságaihoz igazodó hitel- és kamatpolitika kidolgozásában, a finanszírozás intézményrendszerének létesítésében a termelők szakmai koncepciójának figyelembe vételével.

Az ágazat legnagyobb problémája a borhamisítás, melynek megszüntetésére már korábban lépéseket kellett volna tenni. Szükséges az OBI, a VPOP, az APEH, és a Fogyasztóvédelmi felügyelőség határozottabb, közös fellépése a közös cél érdekében. Az ellenőrzésnek ki kell terjednie a termékpálya egészére, a termelőktől a nagykereskedőkön át a végeladásig. A szigorú ellenőrzés és a szankciók a borhamisítás visszaszorítását eredményezhetnék. Így a tisztességes termelők is találhatnának piacot termékeiknek.

A Szövetkezések támogatása megoldást jelenthetne, azonban az előzetesen elismert termelői csoportból végleges elismerést csak kevesen tudnak elérni, hiszen ahhoz teljesíteni kell a 300 milliós árbevételt. A gazdák bizalmatlanok az új szövetkezőkkel szemben. Nem látják azokat az előnyöket, amiért érdemes lenne szövetkezni. Nem rendelkeznek közös feldolgozóval, tárolóval, piacra kerülési lehetőségekkel. Ezek létrehozásához nem számíthatnak pályázati és hitel kedvezményekre.

Az 1994. évi CII. törvény előírja, hogy a hegyközségi szervezetek által ellátott közigazgatási feladatok költségét az állam megtéríti. Ennek fedezetét elkülönítetten, fejezeti kezelésű célelőirányzatként kell az éves költségvetésben megtervezni, azonban a gyakorlatban a működési célú támogatás nem fedezi a kiadásokat.

Többlet terhet és szervezési gondot jelent a szőlő-bor ágazatban a melléktermék (törköly) kötelező lepárlása. A feldolgozó-kapacitás sok helyen nem elégséges a melléktermékek kezelésére, ezért megoldást jelenthetne engedélyeztetni az egyéb módon, ellenőrzött, helyben vagy körzetenként komposzttá történő feldolgozását.

A hazai kis pincészetek számára kiváló lehetőség a borturizmus, amely révén helyben ismertethetik meg a táj jellegzetes borait az ide látogató turistákkal.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással Magyarország az egységes belső piac részévé vált, így boraink piaci érvényesülését a termelés minőségétől és gazdaságosságától függő versenyképessége határozza meg. Ezért fontos, hogy az ágazat szereplői megtalálják vállalkozásuk életképességének módját, és maximálisan kihasználják a Közösség adta lehetőségeket.

HIVATKOZOTT IRODALMAK

- Apagy Géza** (2001): Európai integráció és a földügyi szakigazgatás, Budapest
- Buday-Sántha Attila** (2001): Agrárpolitika – vidékpolitika. A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Dialóg Kiadó – Budapest-Pécs. 463 p.
- Kapronczai I. – Németh F.:** Az agrárstatisztikai és információs rendszerek harmonizációja. Agrárium, 1998. Április. Melléklet 1-8. p.
- Kapronczai I.** (1999a): EU konform információs rendszerek és intézményi háttérük, Agrárinformatika '99, Debrecen 17-25. p.
- Kapronczai I.:** Az agrárinformációs rendszer fejlesztése az EU csatlakozás tükrében. Műhelytanulmányok, A Miniszterelnöki Hivatal Integrációs Stratégiai Munkacsoportja kiadványa, Budapest 1999. 85. p.
- Kapronczai I.:** Az agrárinformációs rendszer elemei az EU harmonizáció tükrében. Statisztikai Szemle, 2000. Április. 212-224. p.
- Kapronczai I.** (2003): Agrárinformációs rendszerek fejlesztésének megalapozása. Doktori értekezés, Gödöllő
- Kapronczai I.** (2004 a): Az európai uniós agrárinformációs rendszerek fejlesztése Magyarországon. Budapest
- Kapronczai I.** (2004 b): A tanácsadó és szakértői hálózat, valamint a termelők felkészítése az EU változó agrárpolitikájára és a mindennapok teendőire. Budapest
- KISS Judit** (2004): Mit kell módosítani a magyar agrárpolitikában a sikeres csatlakozás érdekében? Budapest
- Kovács Gábor** (2002): A magyar területi információs rendszer és annak statisztikai háttere. AKI kiadvány, Budapest
- Központi Statisztikai Hivatal** (2002): Magyarország mezőgazdasága 2000. évben. Összefoglaló adatok KSH Budapest 2002.
- Központi Statisztikai Hivatal** (2004): Magyarország mezőgazdasága Gazdaságtipológia 2000, 2003 Budapest 2004. Összefoglaló adatok KSH Budapest 2002.
- Lacza Sándorné** (1999): Mezőgazdasági Statisztikai Információs Rendszer, Agrárinformatika '99, Debrecen 32-34. p.
- Martinovich L.- Szenteleki K.- Szabó A.- Winkler P.:** A szőlő ültetvényregiszter térinformatikai hátterének fejlesztése Magyarországon. XLV. Georgikon Napok. Új stratégiák

az agrárgazdaságban. EU csatlakozás 2004. Tudományos Konferencia kiadványa. Keszthely, 2003. szeptember 25-26. 90.p.

Martinovich László - Winkler Péter - Iván Gyula - Kiss Marcella - Doroszlai Tamás (2003): A szőlő ültetvényregiszter térinformatikai hátterének kialakítása a hegyközségek nyilvántartása alapján. Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly Tudományos Ülésszak. 2003. november 6-7, Budapest. Összefoglalók. 530-531. p.

Martinovich László - Szenteleki Károly - Botos Ernő Péter - Szabó Attila – Urbán András – Winkler Péter (2003): Az agroökológiai potenciál térinformatikai alapú optimalizálása a szőlő-bor ágazatban. Lippay János – Ormos Imre – Vas Károly Tudományos Ülésszak. 2003. november 6-7, Budapest. Összefoglalók. 48-49. p.

Martinovich László (2003): A VINGIS szőlőültetvény nyilvántartási rendszer. Borászati Füzetek. XIII. (6). 32-33. p.

Martinovich László - Winkler Péter - Iván Gyula - Kiss Marcella - Doroszlai Tamás (2003): A szőlő ültetvényregiszter térinformatikai hátterének kialakítása a hegyközségek nyilvántartása alapján. Borászati Füzetek. XIII. (6). Kutatás. 1-2.p.

Márton András (1999) : A magyar mezőgazdaság EU integrációs folyamata Alapvető tudnivalók az EU agrárgazdaságáról. A Magyar Mezőgazdaság melléklete 23p.

Massoli Bruno (2001): Az Európai Unió mezőgazdasági információs rendszere, Kézirat, fordítás, Róma 271 p.

Noleppe Steffen – Tunyoginé Nechay Veronika (1999) Stratégiai tanulmány a magyarországi Piaci Információs Rendszer hosszú távú működtetésére Kézirat, Budapest 11p.

Popp József (2003): A KAP reformtervezete. AKI, Budapest, Kézirat 14 p.

Pusztai László (2002): Agrárinformációs rendszerek az Európai Unióban Diplomadolgozat, Debrecen, 68 p.

Rieger László – Pribela Tamás (2002): Az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER)magyarországi kiépítésének aktuális kérdései. Kézirat, Budapest, 26. p.

Szabó Gábor (2001): Az Európai Unió agrárpolitikája (Egyetemi jegyzet), Debrecen-Kaposvár 78 p.

Tracy, Michael (1994): Élelmiszertermelés és mezőgazdaság a piacgazdaságban. PATE Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, Keszthely

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

2004. évi XVIII. törvény a szőlőtermesztésről és a borgazdálkodásról

95/2004. (VI.3) FVM rendelet a szőlő termőhelyi kataszterének felvételezéséről, kiegészítéséről és módosításáról

96/2004. (VI. 3.) FVM rendelet a szőlészeti és borászati adatszolgáltatás rendjéről és a nem hegyközségi településeken a közigazgatási feladatokat ellátó hegyközségek meghatározásáról

100/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlőtermelési potenciálra, a szőlőültetvények szerkezetátalakítására és átállítására vonatkozó nemzeti szabályozásról

102/2004. (VI.3.) FVM rendelet a szőlőültetvények országos térinformatikai nyilvántartásáról (VINGIS)

NYILATKOZAT

HATVANI ANNA büntetőjogi és fegyelmi felelősségem tudatában kijelentem és aláírással igazolom, hogy a diplomadolgozat saját munkám eredménye. A felhasznált irodalmat korrekt módon kezeltem, a diplomamunkára vonatkozó jogszabályokat betartottam.

.....
aláírás

Születési idő: 1973. 02.27.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani DR. HERDON MIKLÓS egyetemi docensnek a diplomamunkám elkészítéséhez nyújtott segítségért és hasznos tanácsaiért, valamint a konzultációk során nyújtott útmutatásaiért. Továbbá szeretném megköszönni DR. MARTINOVICH LÁSZLÓNAK és KISS MARCELLÁNAK a FÖMI lelkes munkatársainak a VINGIS projekttel kapcsolatban nyújtott szakmai segítségüket.

Nagyon köszönöm.